

Nr 234.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m.; given Stockholms slott den 9 april 1936.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen;
- 2) lag angående indragning av vissa skrifter; samt
- 3) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen.**

Härigenom förordnas, att 8 kap. 14 och 23¹ §§ samt 16 kap. 15 § strafflagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives ävensom att i 8, 10 och 11 kap. skola införas nya paragrafer, en i 8 kap. betecknad såsom 21 a §, en i 10 kap. betecknad såsom 14 a § samt en i 11 kap. betecknad såsom 9 a § av nedan angivna innehåll:

8 KAP.**14 §.**

Den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, dömes till straffarbete i högst två år eller fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till böter.

21 a §.

Svensk man, som i syfte att gå främmande makt tillhanda insamlar eller låter insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana insamlade uppgifter, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst två år; äro de synnerligen mildrande, må till böter dömas.

23 §.

Var som vet förräderi eller sådant brott emot rikets säkerhet, som ovan sagt är, å färde vara, och det ej i tid upptäcker, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år; där å brottet efter lag kan följa böter, må ock för underlåtenhet att det upptäcka till böter dömas. Har han ej de skäl varmed han tilltror sig kunna den brottslige till gärningen binda; uppenbare då, utan att nämna personen, de omständigheter som honom kunniga äro, eller straffes som nyss är sagt. Ej skall någon av de i 3 kap. 11 § nämnda personer till straff efter denna § fällas, där brottets upptäckande icke utan angivelse till åtal kunnat ske.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1913:47.

10 KAP.

14 a §.

Den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för den allmänna ordningen eller att väcka förakt för offentlig myndighet eller annat organ som äger besluta i offentliga angelägenheter, dömes till fängelse eller böter.

11 KAP.

9 a §.

Söker man genom våld å person eller egendom, genom oljud eller oväsande eller på annat förargelseväckande sätt hindra hållandet av allmän sammankomst för överläggning eller för åhörande av föredrag, eller störer man på sätt nu är sagt sådan sammankomst, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med böter eller fängelse i högst sex månader.

16 KAP.

15 §.

Brott som i 7, 8, 9 eller 11 § omförmäles må ej åtalas av annan än målsägande, där ej ärekränkningen skett mot någon i eller för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning som han innehar eller innehaft eller, mot någon som innehar sådan befattning, med avseende å förhållande utom befattningen av beskaffenhet att göra honom ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver.

Brott som i 12 § sägs må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej av målsägande till sådant åtal angives.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

F ö r s l a g
till
L a g
angående indragning av vissa skrifter.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift, vilken uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att eljest undergräva krigslydnaden, må, vare sig skriften synes straffbar eller icke, på stället varande högste befälhavare meddela förordnande att indragning skall ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas. Den som är befälhavare vid truppen eller å fartyget äger omedelbart vidtaga nödig åtgärd för hindrande av sådan skrifts spridande inom truppen eller å fartyget under tid som åtgår till dess förordnande om indragning kan av honom utverkas.

Förordnande om indragning, vilket genast må gå i verkställighet, skall ofördröjligen anmälas hos tryckfrihetskommittén, och ankommer på denna att pröva huruvida förordnandet skall äga bestånd.

2 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffes, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, efter nämnda lag, samt eljest med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

3 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, förvandlas de enligt allmänna strafflagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 72, 127 och 133 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

72 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Sker brottet vid tillfälle som i 65 § sägs, må till straffarbete i högst ett år dömas.

127 §.

Där någon för obehörig uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet bära hemliga hållas, eller obehörigen sätter sig i besittning av hemlighet varom nu är sagt, eller, i syfte att gå främmande makt tillhanda, insamlar eller låter insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana insamlade uppgifter, då skall vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses vara begånget under försvårande omständigheter.

Vad i — — — straff belagt.

133 §.

Beträdes krigsman — — — på livstid.

Begår någon som ej är krigsman brott som avses i 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19, 20, 21 eller 21 a § av 8 kap. allmänna strafflagen, straffes efter ty i nämnda lag är sagt; dock att i de fall som i 4, 5 och 6 §§ omförmälas till dödsstraff skall dömas, där ej omständigheterna äro mildrande. Förövas brottet av någon som lyder under strafflagen för krigsmakten, vare det, vid straffets bestämmande, ansett såsom försvårande omständighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

¹ Sennaste lydelse, se beträffande 127 § SFS 1916:182 och beträffande 133 § SFS 1921:289.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 januari 1936.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, frågan om lagstiftning mot *statsfientlig verksamhet*. Föredraganden anför:

»I skrivelse den 19 maj 1933 (nr 221) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftade till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- och rättsordning.

Kungl. Maj:t beslöt därefter den 26 maj 1933 att tillsätta en kommitté med uppdrag att verkställa sådan utredning. Till ordförande och ledamot i kommittén förordnades därvid justitierådet Emil Sandström. I enlighet med erhållet bemyndigande förordnade jag därefter den 30 maj 1933 till ytterligare ledamöter i kommittén revisionssekreteraren Erik Lind, ledamöterna av riksdagens första kammare professorn J. Bergman, häradshövdingen Th. Borell, förste vice talmannen läroverksadjunkten Olof Olsson och ombudsmannen Anton Pettersson samt ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören Karl Bergström. Efter det Lind utnämnts till justitieråd beviljades honom entledigande från ledamotsuppdraget från och med den 1 oktober 1933 samt förordnades till ledamot i hans ställe ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören Ivar Österström.

Den 11 januari 1935 avgav kommittén betänkande med förslag angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet (statens off. utr. 1935: 8).

Sedan numera yttranden över betänkandet inkommit från hörda myndigheter och sammanslutningar, anhåller jag att få upptaga frågan till behandling.

Frågans behandling i riksdagen.

Spörsmålet om skärpta lagstiftningsåtgärder mot statsfientlig verksamhet upptogs redan vid 1932 års riksdag. I likalydande motioner (I: 1 och II: 1) yrkades, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen av bestämmelser, som avsåge dels ett allmänt straffbeläggande av handlingar som innefattade förberedelse till högförräderibrott, dels ock ett inskridande mot andra former av statsfientlig verksamhet som icke drabbades av gällande straffbestämmelser men vilka innebure fara för att högförräderibrott kunde komma till utförande; och borde vid utarbetandet av nämnda bestämmelser hänsyn jämväl tagas till frågan om åtgärder mot organisationer, som fullföljde mot Sveriges stats- och samhällsordning riktade syften.

Motionerna behandlades av första lagutskottet, som i sitt utlåtande (nr 19) tillstyrkte dem. I utlåtandet uttalades bland annat:

Det kunde enligt utskottets mening icke råda tvivel därom, att frågan om åtgärder mot högförrädisk verksamhet under senare tid erhållit en alltmera ökad aktualitet. Vid tiden för vår ännu gällande strafflags tillkomst — 1864 — hade man överhuvud knappast att räkna med någon mera allmänt utbredd verksamhet med syften av detta slag, och den politiska utvecklingen i vårt land under det närmaste halvsekle fram till världskriget hade icke givit tillräcklig anledning att skärpa de i strafflagen meddelade bestämmelserna mot dylik verksamhet. De av världskriget följande djupgående politiska och sociala omvälvningarna hade bragt även dessa frågor i ett annat läge. Alltmera öppet framträdde meningsriktningar, vilka med olagliga medel ville bekämpa den nuvarande samhällsordningen, och alltmera tydligt framträdde faran för att dessa riktningar i kritiska situationer kunde komma att omfattas av stora delar av befolkningen. Utskottet ville med styrka betona angelägenheten därav, att man under sådana förhållanden och med exempel från andra länder för ögonen icke finge slå sig till ro med att i vårt land några farliga angrepp mot samhällsordningen hittills icke företagits eller förlita sig på att det svenska folkets mentalitet under alla förhållanden skulle utgöra en garanti mot våldsamma angrepp på samhällsordningen.

Såge man från dessa utgångspunkter på de medel, som i straffrättsligt avseende för närvarande stode samhället till buds för bekämpande av högförrädisk verksamhet, syntes det utskottet uppenbart, att en utvidgning av desamma borde komma till stånd. Såsom i motionerna främhöles kunde metoderna härför i hög grad växla, och det vore icke möjligt att i strafflagen uppräknade alla tänkbara sådana metoder.

Utskottet delade även motionärernas uppfattning, att man i en strävan att bekämpa den högförrädiska verksamheten icke minst borde taga i sikte åtskillig verksamhet, som visserligen icke skulle kunna falla under ett allmänt straffbud för förberedelse till högförräderi, men som innebure en fara för att dylika brott i en framtid skulle komma till utförande. Därvid vore bland annat att tänka på den agitationsverksamhet, som på detta område bedreves. Önskvärt vore med hänsyn härtill att möjlighet förefunnnes att inskrida även mot mera förtäckta former av propaganda i revolutionärt syfte. Härvid framstode såsom ett önskemål att kunna inskrida mot den fara för staten, som själva förekomsten av statsfientliga organisationer kunde innebära.

Åtta av utskottets ledamöter reserverade sig mot utskottets beslut och hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sålunda yttrades i reservation av hr Åkerman och fem andra ledamöter bland annat:

Det erbjöde svårigheter att kriminalisera förberedelsehandlingar, och motionärernas yrkande skulle leda till en omfattande utvidgning av lagens kriminalisering av politiska brott. Om ett ingripande genom lagstiftning måste ske mot den, som försökte uppnå sina syften med olagliga medel, vore det å andra sidan nödvändigt, att lagen begränsades på ett sådant sätt, att den icke i själva verket komme att medföra straff för en viss åskådning i stället för att straffa det använda tillvägagångssättet. Att med lagstiftningsåtgärder försöka bekämpa vissa idéströmningar hade i alla tider visat sig fåfängt och måste alltjämt framstå såsom ur varje synpunkt synnerligen förkastligt.

I reservation av hrr Larson i Lerdala och Olsson i Rimforsa anfördes bland annat:

Den ifrågasatta lagstiftningen torde i tillämpningen giva anledning till stor osäkerhet och ojämnhet och med den omfattning, vari straff enligt motionärerna skulle komma att införas, kunde det ej undvikas, att de ingripanden, vartill en sådan lagstiftning komme att giva anledning, lätt framträdde såsom ett undertryckande av viktiga medborgerliga rättigheter. Jämväl i detta fall torde som eljest gälla, att för samhället skadliga meningsriktningar i första hand borde bekämpas med övertygelsens vapen. Förhållandena kunde dock utveckla sig i den riktning, att straffbeläggande av vissa handlingar, som företogs i statsfientligt syfte men nu vore straffria, kunde visa sig nödvändigt. För sådant fall antoges dock att regeringen icke skulle underlåta att vidtaga de åtgärder och framlägga de förslag, som kunde påkallas.

Vid frågans behandling i riksdagen avslogs utskottets hemställan, av första kammaren med den motivering som innefattades i sistnämnda reservation samt av andra kammaren utan närmare motivering.

Frågan kom åter upp vid 1933 års riksdag. I två likalydande motioner (I: 126 och II: 295) yrkades, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utredning med det snaraste måtte verkställas angående frågan om åtgärder mot statsfientlig verksamhet, varvid särskild hänsyn borde tagas till frågan om åtgärder mot organisationer som fullföljde mot Sveriges stats- och samhällsordning riktade syften. Motionärerna anförde därvid bland annat:

De ansåge den i 1932 års motioner anvisade vägen vara framkomlig, men de ville därmed icke förneka att det även kunde givas andra utvägar för den statsfientliga verksamhetens bekämpande. Det kunde i detta sammanhang pekas på åtgärder till förbättrande av polisväsendet. 1932 års riksdagsbeslut om inrättande av en statspolis vore obetingat ett steg i rätt riktning. Men det vore inte nog att stärka blott ordningsmakten, även lagen måste förstärkas. Bekant vore, hurusom lagstiftningen i vissa främmande demokratiska kulturländer kände helt andra möjligheter än den svenska lagstiftningen att i preventivt syfte ingripa mot revolutionära rörelser på ett förberedande stadium. Det skulle likväl icke utan vidare påstås, att de åtgärder, som vidtagits mot samhällsfientlig verksamhet i sådana främmande länder, vore lämpade även för vårt land. Huru därmed förhölle sig, därom kunde

man yttra sig först efter företagen utredning. Vad som med bestämdhet kunde påstås vore, att något måste göras för att effektivt bekämpa den statsfientliga verksamheten.

Motionerna behandlades av tillfälliga utskott (I kammarens första tillfälliga utskott och II kammarens femte tillfälliga utskott), vilka i sina utlåtanden (nr 8 resp. nr 6) enhälligt tillstyrkte, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes med det snaraste föranstalta om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftade till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- och rättsordning. I utlåtandena anfördes bland annat:

Riksdagens majoritet syntes vid tidigare behandling av denna fråga ha haft den uppfattningen, att verksamheten i fråga med största framgång kunde bekämpas på övertygelsens väg. En jämförelse mellan de sociala och kulturella värden som den demokratiska stats- och rättsordningen tryggt åt vårt folk samt motsvarande förhållanden i de länder där folklig självstyrelse saknades utfölle icke till vår nackdel. Att vädja till medborgarnas sunda ömdöme borde följaktligen giva det resultat, att de krafter, som ville beträda den våldsamma omstörtningens väg, därigenom betvingades. Samtidigt hade dock uttalats, att förhållandena kunde så utveckla sig, att andra medel, t. ex. en vidgad lagstiftning, kunde bli nödvändiga för att bekämpa den verksamhet som bedreves i statsfientligt syfte. Av flera skäl syntes det, som om tidpunkten vore inne att företaga en ingående och allsidig undersökning om åtgärder mot den verksamhet, som med våldsamma eller eljest olagliga medel ville omstörta vår demokratiska stats- och rättsordning. Förekomsten inom vårt land av en statsfientlig propaganda och av tydliga våldstendenser hos vissa grupper och benägenhet även på andra håll att tillägna sig diktaturens tankegångar hade väckt oro inom vida kretsar av vårt folk. Det borde beaktas, att den ena ytterligheten framkallade den andra samt att våld födde våld. Erfarenheterna från utlandet vore härvidlag övertygande. Det vore statsmakternas skyldighet att icke låta en utveckling pågå, som hotade att sätta samhällslugnet samt stats- och rättsordningen i fara. När hänsyn toges till allt detta, funne utskotten en utredning erforderlig.

Vid frågans behandling i riksdagen bifölls utskottens hemställan och riksdagen avlät den inledningsvis omnämnda skrivelsen, nr 221.

Kommitténs betänkande.

Innan en kortfattad redogörelse lämnas för de lagförslag kommitténs betänkande innehåller, torde böra anmärkas att betänkandet ej är enhälligt. Skiljaktiga meningar ha uttalats å ena sidan av hr Borell, som i åtskilliga hänseenden föreslagit längre gående åtgärder än kommittén velat förorda, samt å andra sidan av hrr Bergström och Olof Olsson, vilka i väsentliga delar icke biträtt kommitténs förslag, varjämte hr Olof Olsson avgivit en principreservation avseende betänkandet i dess helhet.

Förbud mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet.

En central fråga i betänkandet är spørsmålet om förbud mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet. Kommitténs behandling av denna fråga utmynnar i ett förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar. Enligt detta, som får betraktas såsom kommitténs huvudförslag, skulle en sammanslutning jämte av densamma beroende sammanslutningar kunna upplösas av domstol, om sammanslutningens verksamhet, med hänsyn till genom densamma ådagalagt syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick, eller med hänsyn till sådana yttringar därav som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill, vore av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara. Talan om upplösning skulle anhängiggöras av justitiekanslern inför Svea hovrätt och genom beslut under rättegången skulle domstolen kunna meddela interimistiskt beslut om upplösning. Straff skulle följa för den som fortsatte upplöst sammanslutnings verksamhet eller främjade fortsättningen därav. Upplöst sammanslutnings egendom ävensom egendom, använd för att främja fortsättningen av dess verksamhet efter upplösningen, skulle kunna förklaras förverkad. Vidare föreslogs ändring i tryckfrihetsförordningen av innebörd att upplösningensbeslutet även skulle kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter som avsåge att främja sammanslutningens verksamhet.

Hr *Borell* har ansett att det med hänsyn till förslaget lydelse kunde befaras, att sammanslutning icke skulle kunna upplösas, om ej en direkt eller omedelbar fara för samhällets omstörtande vore för handen, samt därför förordnat sådan ändring i förslaget, att upplösning skulle kunna ske så snart sammanslutningens verksamhet i och för sig syftade till att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick. Det må i detta sammanhang nämnas, att reservanten därjämte föreslagit allmänt straffbeläggande av handlingar som innefattade förberedelse till högförräderi.

Hr *Bergström* och *Olof Olsson* ha icke biträtt kommitténs förslag i denna del. Som skäl härför ha de anfört bland annat:

De vore icke främmande för tanken att situationer kunde uppstå i ett land, som kunde påkalla utomordentliga åtgärder för statsskickets och ordningens upprätthållande. Det kunde bli fråga om åtgärder, som begränsade de medborgerliga fri- och rättigheterna. Det avgörande härvidlag måste vara statens och rättsordningens behov av att kunna behärska en uppkommen kritisk situation. Det vore dock självfallet, att särskilda åtgärder för ett sådant syfte endast kunde erhålla tillfällig karaktär. En befogenhetslagstiftning av det slag som kommittéförslaget åsyftade saknade karaktären av en tillfällig skyddsåtgärd. Från det ögonblick den tagits i bruk finge man räkna med icke ett tillfälligt förbud mot en sammanslutning som domstolen funnit utgöra en uppenbar fara för statens säkerhet och ordningen i landet, men väl med ett för framtiden gällande förbud. Det av domstolen utfärdade förbudet fortsatte att gälla även sedan den kritiska situation, som kunde sägas ha framkallat det, upphört. Staten ställdes här inför en undertryck-

ningsuppgift med samma risker och besvärligheter, som mötte i länder där man inriktat sig på att definitivt utrota icke önskvärda partier.

Det kunde icke förutsättas, att man helt skulle kunna undertrycka en rörelse av detta slag. Om man toge den kommunistiska rörelsen som exempel vore det tydligt, att de kommunistiska idéerna skulle komma att leva kvar även efter partiets upplösning. De skulle enligt en viss erfarenhet med all sannolikhet komma att avsätta sig i en illegal, underjordisk verksamhet. Propagandan man och man emellan skulle bli en värdefull form för kommunistisk idéspridning. Man borde icke förbise, att den fara man ville komma åt icke vore beroende av rörelsens yttre partiverksamhet. Faran bestode mera i dess inre, slutna möjligheter att vid situationer av spänning och upphetsning draga med sig andra befolkningsgrupper. Denna fara komme att kvarstå även efter upplösningen av den sammanslutning, som tidigare mera öppet utgjort faran. Ett missnöje som vägrades utlopp bleve bittrare och finge en mera explosiv prägel än det annars skulle få. Det rådde intet tvivel om, att ytterlighetspartierna gäve uttryck åt ett missnöje, som funnes inom vissa befolkningsgrupper. För kommunisternas vidkommande toge detta sig särskilt uttryck i valsiffror, som låge långt över deras medlemsnumerär. Det representerade en resonans för deras allmänna strävanden, som kunde bli både bredare och hetare genom en undertryckningspolitik, som man på det hållet komme att finna framför allt orättfärdig.

För att undertrycka en politisk rörelse krävdes det under alla förhållanden ett hårt och hänsynslöst tillvägagångssätt. Utan ett sådant bleve undertryckningsförsöket från början ett slag i luften, vilket just icke skulle medverka till samhälls- och statsauktoritetens upprätthållande. Man bleve nödgad att ingripa mot varje förening, som kunde tänkas bli en organisatorisk stödjepunkt för en fortsatt verksamhet i dolda former. Vad detta skulle innebära förstode man bäst, om man erinrade sig, att de rörelser, som det här närmast skulle bli fråga om, bestode sig med ett helt nät av underordnade hjälporganisationer, vilka genomgående sökte maskera de syften de tjänade. De kunde bilda nya hemliga organisationer. Ett förbud skulle för sin effektivisering — så långt denna nu vore möjlig — komma att påkalla ett ständigt övervakande och ingripande mot en fortsättning av verksamheten. Fackföreningsrörelsen skulle sannolikt bli föremål för en irriterande uppmärksamhet. En särskild politisk polis bleve ofrånkomlig och denna måste utrustas med befogenheter, som i hög grad skulle kännas kränkande för ett privatliv, som vårt folk sedan gammalt vant sig att betrakta som ett för polisen fridlyst och fredat område. Spioneri och angiveri skulle blomstra och för att hålla rörelsen nere skulle krävas straff av en stränghet, som lätt kunde hos bredare folklager avsätta stämningar av skadlig art för den lojala samhällsanda, som vore den enda sunda grundvalen för ett lugnt samhällsliv. Risk förelåge för att domstolsväsendet politiserades och att såväl domstolarna som polismyndigheterna finge en försämrad ställning i allmänhetens förtroende. Fara vore att lagen bleve ensidigt tagen i bruk, då kommunisterna mera öppet affischerade sitt våldshot mot samhället än nazistsammanslutningarna.

Det vore tydligt, att i vårt land för närvarande icke förelåge en situation, som skulle kunna påkalla så utomordentliga åtgärder som de föreslagna för statsskickets skyddande. Varje slag av befogenhetslagstiftning, som på detta område utformades utan närmare kännning med den situation, för vilken den vore avsedd, måste bli lidande av avsevärda brister. Kommittéföreläget vore icke påkallat av de verkliga förhållandena här i landet. Av allt att döma skulle en lagstiftning på dess grund leda till allvarliga kränkningar

av vårt folks medborgerliga rättsmedvetande och därigenom bli till skada för en god medborgare- och samhällsanda.

Inskränkningar i föreningsrätten för viss i allmän tjänst anställd personal.

Kommittén har vidare behandlat frågan om inskränkningar i föreningsrätten för viss i allmän tjänst anställd personal. Kommittén föreslår härutinnan en lag, enligt vilken Konungen skulle äga utfärda förbud för krigsmaktens fast anställda personal och dess reserver, försvarsverkets civila personal samt befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet att delta i sammanslutning, vars verksamhet vore sådan eller vilken ålade sina medlemmar sådana förpliktelser att fara för behörigt fullgörande av vederbörandes tjänsteplikt kunde uppkomma. Förbudet skulle även avse främjande av sådan sammanslutnings verksamhet. Överträdelse av meddelat förbud skulle anses som fel i tjänsten, begånget under synnerligen försvårande omständigheter.

Hrr *Bergström* och *Olof Olsson*, som icke heller i denna del biträtt kommitténs förslag, ha till stöd för sin ståndpunkt anfört bland annat:

Förslaget skulle ha vunnit deras anslutning, om det i fråga om omfattningen erhållit en fastare begränsning. Det stode säkert som ett allmänt önskemål att vår fast anställda militär- och polispersonal, som hade att svara för landets både yttre och inre trygghet, intet gemensamt hade med ytterlighetsriktningar som eftersträvade att bringa lag och ordning ur funktion och placera ett våldsbetonat godtycke i stället. Genom upptagande av försvarsverkets civila arbetare hade man emellertid kommit ut över den fastare gräns, som skulle ha försvårat en lösligare utvidgning av lagens omfattning. Det hade redan framförts anspråk på att även kommunikationsverkets stora personalgrupp skulle inrymmas i lagen. Med en fortsatt utvidgning av lagstiftningens ram finge man kanske snart nog räkna med en förbudslag, som erbjöde samma svårigheter och risker för sitt upprätthållande som en befogenhetslagstiftning mot statsfientliga partier och sammanslutningar. Det vore här fråga om en undantagslagstiftning. All sådan lagstiftning vore i sig själv ömtålig och kunde uppkalla för samhället skadliga opinioner. Samhället kunde förlora mer än det vunne, om det beträdde en sådan väg mot större grupper av medborgare.

Åtgärder mot särskilda yttringar av statsfientlig verksamhet.

Under denna huvudrubrik har kommittén sammanfört åtskilliga lagförslag rörande, bland annat, militär personals deltagande i möten och demonstrationståg, våldsanvändning och oordningar vid offentliga möten, missbruk av yttrande- och tryckfrihet, såväl i allmänhet som med avseende å den disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket, samt spioneri.

Beträffande militär personals deltagande i möten och demonstrationståg upptar kommittéförslaget nya bestämmelser, avsedda att ersätta lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster. I anslutning till förslaget om inskränkningar i föreningsrätten för viss i allmän tjänst anställd personal föreslås sålunda förbud för krigsmanskap att bevista sammankomst, anordnad av sammanslutning vilken krigsmaktens fast anställda personal ej må tillhöra.

Vidare skulle befälhavares rätt att förbjuda krigsmanskap att besöka möten där disciplinupplösande propaganda bedrives — vilken rätt för närvarande avser allenast tjänstgöringsorten — utvidgas till att gälla även sådan orts grannskap. Slutligen skulle i den nya lagen stadgas förbud för krigsmanskap att i militär tjänstedräkt deltaga i demonstrationståg. Sådant förbud skulle gälla även officerare och underofficerare men beträffande dessa grupper ansågs saken lämpligen kunna regleras i de militära reglementena.

Till förekommande av våldsanvändning och oordningar vid offentliga möten föreslår kommittén en särskild lag om möteskydd. Enligt denna skulle fängelsestraff eller, om brottet varit ringa eller omständigheterna eljest mildrande, bötesstraff inträda för den, som genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt sökte att hindra eller försvåra hållandet av allmän sammankomst för överläggning om allmänt eller enskilt ärende eller för åhörande av föredrag. — I samma syfte skulle införas tillståndstvång för demonstrationståg å landsbygden. Vidare skulle länsstyrelse beredas rätt att genom beslut, som underställdes Kungl. Maj:ts prövning, förordna att visst område på landet skulle i allo likställas med städerna i fråga om den enligt ordningsstadgan för rikets städer gällande skyldigheten att göra anmälan om eller söka tillstånd till möten. Härigenom skulle för hela länets landsbygd och icke blott som nu beträffande områden invid eller i närheten av stad kunna stadgas anmälningsplikt för offentliga inomhusmöten samt tillståndstvång för offentliga utomhusmöten.

Mot missbruk av yttrande- och tryckfrihet föreslår kommittén skärpta straffbestämmelser såväl med avseende å propagandan i allmänhet som beträffande den disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket.

Beträffande *propagandan i allmänhet* föreslås sålunda införande i strafflagens 8 kap. 14 § (och i tryckfrihetsförordningens § 3) av straffbestämmelser mot den lögnaktiga propagandan. Dessa skulle avse det fall att någon ger allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uppgifter, ägnade att väcka förakt för allmänt organ eller att framkalla fara för rikets säkerhet eller allmän ordning och frid. I straffskalan skulle ingå fängelse och böter. Bestämmelserna skulle i strafflagen ersätta det nuvarande stadgandet i 8 kap. 14 § strafflagen om straff för den som kring landet sprider ut lögn eller falska rykten, som äro farliga för rikets säkerhet, i uppsåt att därmed komma allmänt buller eller oväsande åstad. — Vidare skulle, till ökat skydd för ämbets- och tjänstemän mot ärekränkningar, i strafflagens 16 kap. 15 § (och i tryckfrihetsförordningens § 5 mom. 11) införas stadganden innebärande att allmän åklagare skulle äga åtala ärekränkning mot sådan person ej blott, såsom nu, då ärekränkningen skett i eller för den kränktes ämbete eller tjänst utan även eljest, såvida ärekränkningen avsåge förhållande utom ämbetet eller tjänsten av beskaffenhet att den kränkte därigenom kunde anses ovärdig det förtroende och den aktning, som ämbetets eller tjänstens behöriga utövning krävde.

Vad härefter angår den *disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket* har kommittén särskilt uppmärksammat den agitation som sker genom spridande av skrifter. Härutinnan föreslås skärpta bestämmelser i flera hänseenden. I en särskild lag angående skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden — vilken lag skulle avse såväl tryckta som stencilerade och andra icke tryckta skrifter — skulle upptagas tryckfrihetsförordningens bestämmelser om indragning. Därigenom skulle indragningsförfarandet komma att avse jämväl skrifter som ej vore tryckta. I lagen skulle vidare meddelas vissa skärpta bestämmelser till förhindrande av spridning av skrifter med disciplinupplösande innehåll vilka uppenbarligen vore avsedda för spridning bland krigsfolk. Den som bland krigsfolk sprede eller låte utsprida dylik skrift skulle sålunda, om han avvetat eller haft skälig anledning antaga att skriften hade disciplinupplösande innehåll, straffas med fängelse i högst ett år eller dagsböter. Samma straff skulle drabba även den, som innehade exemplar av sådan skrift under omständigheter varav det uppenbarligen framginge att han hade för avsikt att så sprida eller låta sprida dem. Med krigsfolk skulle i förevarande hänseende likställas värnpliktiga, vilka ej vore krigsmän men samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, t. ex. till inskrivningsförrättning. Vidare föreslås, att i de lagrum som avse disciplinupplösande propaganda förutsättningarna för ingripande skulle på ett enhetligt sätt angivas. De nuvarande formuleringarna 'sökt upphetsa till ovilja mot krigstjänsten' (71 § strafflagen för krigsmakten) och 'uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden' (tryckfrihetsförordningen § 4 mom. 12; jfr 1906 års lag om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster) skulle sålunda utbytas mot uttrycket 'genom meddelande av mot disciplinens krav stridande förhållningsordder, genom försök att uppväcka hat mot befälet eller på annat sätt uppenbarligen åsyftar att undergräva krigslydnaden'.

Även ett par andra åtgärder föreslås mot den disciplinupplösande propagandan. Utöver den rätt, som enligt kungl. kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. tillkommer militär befälhavare — att om någon stör allmänna ordningen i närheten av post- eller vaktställe eller marinen tillhörande fartyg, och civil polismyndighet ej finnes tillstädes, taga den felande i förvar — skulle införas rätt för befälhavare att inom militärt övningsområde samt i läger eller kvarter även i andra fall sörja för upprätthållande av ordningen. För sådant ändamål skulle från området få avlägsnas den som uppträdde berusad eller störde ordningen och i trängande fall skulle sådan person även få tagas i förvar. Vidare skulle genom ändringar i förordningarna den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka och den 8 maj 1925 angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker befogenhet tilldelas länsstyrelse att om utskänkningsrörelse på giltiga grunder kunde antagas ha till syfte att främja verksamhet för undergrävande av krigslydnaden, återkalla tillstånd att driva rörelsen eller för viss tid meddela förbud mot dess fortsättande.

Kommittén föreslår ytterligare en del ändringar i *tryckfrihetsförordningen*. Rörande dessa frågor, som av mig komma att anmälas i annat sammanhang, torde här endast böra omnämnas följande. Justitieministerns åligganden med avseende på tryckfrihetsförordningens efterlevnad föreslogs skola överflyttas på justitiekanslern. Dessutom skulle i tryckfrihetsförordningen införas en bestämmelse om rätt för polismyndighet, att då flygblad eller skrift som utdelades utan vederlag innehölle klar och tydlig uppmaning till brott, i viss ordning provisoriskt belägga skriften med kvarstad intill dess övervakningsmyndigheten eller dess ombud meddelat besked huruvida kvarstad komme att förordnas. För att undanröja den ovisshet som kunde råda om polisens rätt att ingripa mot tryckt skrift som offentliggjordes genom anslag, kringbärande av plakat eller på liknande sätt och under sådana förhållanden att därigenom brötes mot allmän ordning eller anständighetens krav, skulle införas en uttrycklig erinran i tryckfrihetsförordningen att denna icke vore tillämplig å dylika fall. I syfte att hindra tidningsutgivare att överflytta ansvaret på bulvaner skulle slutligen bestämmelser införas, avsedda att göra den verkliga tidningsutgivaren ansvarig för tidningens innehåll.

Kommitténs förslag innefattar vidare en ny bestämmelse i 8 kap. strafflagen — betecknad såsom 21 a § — avsedd att träffa det *s p i o n e r i*, som bedreves genom insamlande av även icke hemliga uppgifter angående försvarret. Enligt denna bestämmelse skulle straff drabba svensk man som insamlade eller läte insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter av dylikt slag angående rikets försvar eller angående förhållanden, som hade inflytande på rikets försvarskraft, i syfte att därigenom gå främmande makt tillhanda.

Hr *Borell* har med avseende å dessa frågor reserverat sig för åtskilliga längre gående åtgärder. Härom må nämnas följande.

Beträffande *militär personals deltagande i möten och demonstrationståg* föreslog han införande av rätt för befälhavare att meddela allmänt förbud mot deltagande i sammankomst, som anordnades av förening eller sammanslutning, vilken enligt vad allmänt vore känt bedreve disciplinupplösande eller statsfientlig propaganda. Med avseende å *tillståndstvång och anmälningsskyldighet för möten och demonstrationståg* borde samma bestämmelser som nu gälla för stad utsträckas att gälla för riket i dess helhet. Beträffande *propagandan i allmänhet* föreslog han, såsom förut antytts, allmänt straffbeläggande av handlingar som innefattade förberedelse till högförräderi. I 8 kap. strafflagen skulle sålunda införas en bestämmelse om straff för den som sökte förleda till eller annorledes verkade för omstörtande av den lagliga samhällsordningen med våldsamma medel, ändå att planerna eller förberedelserna för sådan omstörtning ej vore sådana att bestämmelserna om stämpling eller uppmaning till högförräderi vore tillämpliga därå. Skedde sådan gärning i avsikt att förmå försvarsverket tillhörande personal eller värnpliktiga, som ej tillhörde försvarsverket men vore samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, att biträda vid sådant omstörtande eller att vid sådant tillfälle svika sina plikter mot den lagliga statsmakten, skulle detta anses såsom synnerligen försvärande. Vidare borde införas straff för uppmaning till högförräderi eller annat brott, vilken utan att ske offentligt riktades till förenings eller annan sammanslut-

nings medlemmar, ävensom straff för skymfande av rikets flagga. Härjämte borde stadgas rätt att för viss tid meddela utgivningsförbud för tidning vari bedreves statsfientlig verksamhet. Beträffande *den disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket* uttalade han att åt denna borde ägnas alldeles särskild uppmärksamhet. Han föreslog härutinnan åtskilliga bestämmelser. I strafflagen (10 kap. 14 §) skulle införas en straffbestämmelse för den som muntligen inför samlad personal tillhörande försvarsverket — även dess civila arbetare — eller bland personer, vilka ej tillhörde försvarsverket men vore samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, eller i skrift, som han utspritt eller låtit utsprida bland sådana personer, sökte förläda till ohörsamhet mot överordnads befallningar eller bedreve disciplinupplösande propaganda. Vidare skulle den av kommittén föreslagna skriftspridningslagen bl. a. utsträckas till att gälla även skriftspridning vid försvarsverket tillhörande anstalt eller eljest bland försvarsverkets personal, varigenom även de civila arbetarna skulle komma att inbegripas. Tryckfrihetskommittén skulle äga förordna, att periodisk skrift, vari gång efter annan bedreves disciplinupplösande propaganda, ej skulle få spridas vid trupp, å fartyg etc. under viss tid, högst 1 år. Om disciplinupplösande propaganda bedreves bland försvarsverkets personal av någon som lydde under strafflagen för krigsmakten, skulle även den enskilda muntliga propagandan bestraffas. Samtliga lagrum som riktade sig mot den disciplinupplösande propagandan skulle vidare utvidgas till att avse även verksamhet bland försvarsverkets personal för omstörtande av den lagliga samhällsordningen med våldsamma medel. Militär befälhavares rätt att upprätthålla ordningen skulle utsträckas att gälla även grannskapet av läger och kvarter eller vid trupp. Slutligen borde den föreslagna nya bestämmelsen om *spioneri* omfatta insamlandet av alla slags uppgifter av ej hemlig natur angående försvaret i syfte att gå främmande makt tillhanda ävensom sådant insamlande som eljest skedde i statsfientligt syfte, varjämte borde utsägas att även förmedlande av insamlande vore straffbart. — Härutinnan torde vidare få hänvisas till betänkandet s. 338 f.

Hrr *Bergström* och *Olof Olsson* ha reserverat sig mot införande av rätt för länsstyrelse att utsträcka bestämmelserna i ordningsstadgan för rikets städer om tillståndstvång och anmälningsskyldighet för möten till att gälla landsbygden i allmänhet. Som skäl häremot anförde de bland annat, att en sådan lagstiftning skulle leda till att dessa bestämmelser komme att gälla för hela landet. De uttalade sig bestämt emot att stadga tillståndstvång men hyste mindre betänkligheter mot anmälningsskyldighet. Dock syntes dem behovet av polisskydd kunna tillgodoses genom frivillig anmälan. — Beträffande förbudet för krigsmenskap att i uniform deltaga i demonstrationståg anförde de, att sådant förbud förutsatte en uppmjukning av bestämmelserna om meddelande av civilpermission, då eljest förbudet bleve ett obehörigt intrång i manskapets medborgerliga rättigheter.

Slutligen må nämnas, att hr *Olof Olsson* i sin principreservation uttalat, att han stode tämligen främmande inför den samhällssyn som i stor utsträckning lett kommittén i dess arbete och som följaktligen återspeglade sig i dess betänkande. Han har till särskild behandling upptagit frågan om de värnpliktigas ställning och härom anført bland annat:

Frågan om de värnpliktiga vore i viss mening belysande för hela frågan om åtgärder mot statsfientlig verksamhet. Genom kommitténs förslag

skulle den medborgerliga rörelsefriheten för de värnpliktigas vidkommande bli ytterligare kringskuren. Det vore visserligen uppenbart att så länge samhället vidmakthölle en värnplikt det måste sörjas för att den inte bleve ineffektiv och att den inte finge falla sönder genom fortskridande disciplinlöshet. Emellertid visade en granskning av de rättsfall som åren 1930—34 förekommit beträffande antimilitär eller statsfientlig verksamhet vid krigsmakten, att resultaten av den disciplinupplösande propagandan vore skäligen obetydliga. Det hade under de sist gångna årtiondena i mer än ett avseende förbrutits mot den värnpliktiga ungdomen på de svenska lägerplatserna och det vore inte för tidigt, om det skedde rättelse. Man borde skilja på disciplinupplösande och statsfientlig propaganda. Han hade kommit till den uppfattningen att 10 kap. 14 § strafflagen, som avsåg dessa förhållanden, borde återföras till den lydelse, den ägde före 1906 års lagändring.

Beträffande motiveringen till kommitténs förslag kommer i vissa delar ytterligare redogörelse att lämnas i det följande. I övrigt torde få hänvisas till betänkandet.

Yttranden över kommittébetänkandet.

Över kommitténs betänkande ha yttranden till följd av remiss avgivits beträffande betänkandet i dess helhet av Svea hovrätt, justitiekanslersämbetet, justitieombudsmannen, länsstyrelserna och statspolisintendenten, beträffande betänkandet med undantag av den del som behandlar frågan om förbud mot organisation och dess verksamhet av arméförvaltningen, marinförvaltningen, cheferna för generalstaben, marinstaben och flygvapnet, arméfördelningscheferna, militärbefälhavarna för övre Norrland och på Gotland, cheferna för kustflottan och kustartilleriet samt stationsbefälhavarna vid örlogsstationerna i Karlskrona och Stockholm, ävensom beträffande de delar av betänkandet som angå missbruk av yttrande- och tryckfrihet av Publicistklubben, Svenska tidningsutgivareföreningen och Svenska journalistföreningen.

De från länsstyrelserna inkomna yttrandena äro i stor utsträckning åtföljda av yttranden från dem underställda myndigheter nämligen magistrater, landsfogdar, poliskammare, landsfiskaler m. fl. Med yttrandena från militärmyndigheterna ha tillika inkommit yttranden från ett flertal regements- och kårchefer m. fl.

I allmänhet ha i yttrandena kommitténs förslag i huvudsak tillstyrkts eller ock lämnats utan erinran. Sex länsstyrelser och en del länsstyrelserna underställda myndigheter samt flertalet militärmyndigheter ha i allo eller i huvudsakliga delar anslutit sig till de av hr Borell framlagda förslagen. Särskilt från flera militärmyndigheter ha påyrkats än längre gående åtgärder. Ytterligare sju länsstyrelser och en del andra myndigheter ha i vissa avseenden uttalat sig för skärpningar i kommittéförslagen.

Å andra sidan ha två länsstyrelser och en del länsstyrelserna underställda myndigheter i princip ställt sig huvudsakligen avvisande mot kommitténs förslag.

I den följande sammanställningen skall till en början redogöras för de allmänna synpunkter, som i yttrandena anlagts på behovet av en lagstiftning mot statsfientlig verksamhet och en sådan lagstiftnings omfattning, samt därefter för huvuddragen av yttrandena över de särskilda lagförslagen i betänkandet.

A. Behovet av lagstiftning och densammas omfattning.

I de flesta yttranden har, såsom framgår av det nyss anförda, den meningen kommit till uttryck att en skärpt lagstiftning mot statsfientlig verksamhet är av behovet påkallad, varemot i fråga om den omfattning i vilken en sådan lagstiftning bör ske meningarna varit mera delade.

De skäl som av myndigheterna åberopats till förmån för en skärpt lagstiftning kunna i korthet sammanfattas sålunda: Kommitténs utredning och senare års händelser bure vittnesbörd om angelägenheten av en dylik lagstiftning. Det kunde ej vara rimligt att låta sådan propaganda om våld och olydnad, som på senare tider bedrivits, alltjämt fortgå eller att tillåta landsförrädiska, av utländsk makt understödda rörelser. De under de senaste åren vidtagna lagstiftningsåtgärderna, särskilt uniformslagen, kårlagen och skärpningarna i vapenförordningen, hade visserligen gjort nytta men vore dock ej tillfyllest. Enbart förefintligheten av en skärpt lagstiftning mot statsfientlig verksamhet komme att verka hämmande i berörda hänseenden. Det vore ej klokt att vänta till dess verklig fara för statsskicket uppkomme, utan en skyddslagstiftning borde komma till stånd innan förhållandena utvecklade sig till ett kritiskt skede. Då försvarets tillförlitlighet vid spända situationer och i krig äventyrades genom den statsfientliga verksamheten, borde man särskilt med kraft ingripa mot denna i vad den åsyftade ett undergrävande av försvarsorganisationen.

Å andra sidan har i en del yttranden gjorts gällande att kravet på skärpta lagstiftningsåtgärder mot den statsfientliga verksamheten just nu ej vore särdeles trängande. Denna verksamhet vore nämligen icke av större omfattning och hade på senare tid avtagit. Någon fara för omstörtning förelåge ej för närvarande. En dylik lagstiftning vore för övrigt alltid vansklig, enär den lätt ingrepe i de medborgerliga rättigheterna. Det borde i varje fall tillses, att dessa i största möjliga utsträckning lämnades oförkränkta samt att åsikter och idéer ej undertrycktes. I fråga om den disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket har i flera av de nu avsedda yttrandena gjorts gällande, att de anförda betänkligheterna icke hade samma styrka då det gällde åtgärder mot denna propaganda. Även den meningen har dock uttalats att en speciallagstiftning rörande krigsmanskapets medborgerliga rättigheter ej vore av förhållandena påkallad.

Ur de allmänna uttalanden, som förekomma i yttrandena rörande föreliggande lagstiftningsspörsmål, må beträffande myndigheter, vilka i princip tillstyrkt kommitténs förslag eller påfordrat längre gående åtgärder, återgivas följande:

Justitiekanslersämbetet har yttrat, att då det gällde att bedöma vilken räckvidd en ny lagstiftning lämpligen borde ges, torde å ena sidan stå klart att

samhället icke finge tolerera ett öppet trotsande av lag och ordning. Naturligt vore ock, om samhället icke ville finna sig i att passivt bevittna ett målmedvetet undergrävande av dess grundvalar. Å andra sidan borde icke eftersträvas att undertrycka åsikter eller idéer; samhällets reagens borde endast avse förkastligt tillvägagångssätt för dessas förverkligande. Än vidare borde lagstiftaren — även om därigenom effektiviteten kunde bli mindre — så långt möjligt undvika tvångsreglering, där denna — ehuru avsedd att träffa viss verksamhet — icke läte sig så avgränsa utan bleve ett band på den lojala befolkningen. Om sålunda en viss återhållsamhet borde iakttagas beträffande bestämmelser av mera allmän räckvidd, syntes samma principiella synpunkter ej fordra, att denna utsträcktes att gälla även anstalter som visade sig behöfliga mot verksamhet, syftande till att undergräva försvarsorganisationen.

Överståthållarämbetet har uttalat, att senare års händelser bure tydligt vittnesbörd om angelägenheten av att staten kunde på ett effektivt sätt skydda sig mot sådan verksamhet, som syftade till att på olaglig väg omstörta samhällsordningen. Den gällande svenska rättens bestämmelser i hithörande frågor vore icke i allo tillräckliga för att möjliggöra ett effektivt ingripande mot sådan verksamhet, utan särskilda åtgärder för verksamhetens bekämpande måste vidtagas och en ny eller ändrad lagstiftning komma till stånd. Frågan på vad sätt en dylik lagstiftning borde utformas vore uppenbarligen, med hänsyn till de ingrepp i åtskilliga medborgerliga rättigheter som därvid vore ofrånkomliga, av synnerligen vansklighetsfull beskaffenhet. De i betänkandet framlagda förslagen syntes emellertid i stort sett innebära ett klokt och måttfullt avvägt försök till lösning av ifrågavarande spörsmål.

Länsstyrelsen i Uppsala län har ansett, att särskilt den kommunistiska agitationen innebure ett hot mot vår samhällsordning, som medfört behov av lagstiftningsåtgärder.

Länsstyrelsen i Hallands län har anfört, att den statsfientliga verksamheten icke hittills i vårt land torde ha nått någon större omfattning. De sporadiska yttringar av dylik verksamhet som förekommit finge till sin betydelse icke överdrivas. Om man reglementerade alltför strängt och detaljerat, riskerade man att ge denna verksamhet nya skäl och ökad kraft. I huvudsak hade kommitténs förslag träffat det rätta. De syntes ägnade att giva staten ökade möjligheter att skydda sig själv och upprätthålla ordning utan att mer än nödigt vore inskränka den medborgerliga friheten.

Länsstyrelsen i Örebro län har ansett, att det varit önskvärt att statsmakterna kunnat komma till rätta med den statsfientliga verksamheten utan att för ändamålet särskild lagstiftning behövt tillgripas. En dylik lagstiftning torde nämligen, huru den än avfattades, icke sällan bliva svår att tillämpa och det kunde ändock icke med säkerhet förväntas att densamma komme att bli fullt effektiv. Såsom förhållandena utvecklats vore det emellertid uppenbart att särskilda lagstiftningsåtgärder icke kunde undvaras, utan att sådana fastmera vore oundgängliga för att med framgång kunna möta nämnda statsfientliga verksamhet. Det föreliggande förslaget vore i allt huvudsakligt förhållande att läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett, att myndigheterna måste tillerkännas de befogenheter, som oundgängligen erfordrades för att effektivt bekämpa de sammanslutningar, av vad slag de vara kunde, som syftade till att omstörta den bestående statsordningen och störa den allmänna säkerheten. Det kunde icke vara förenligt med ett klokt förutseende att låta sådana sammanslutningar obehindrat uppagera därför mottagliga element inom folket ända till dess att verklig fara för det bestående statsskicket uppkommit och först då vidtaga motåtgärder.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har uttalat, att det för länsstyrelsen syns ofrånkomligt att statens åtgärder gentemot sådan verksamhet som syftade till att medelst våld omstörta samhällsordningen avsevärt skärptes. Vål vore, såsom i betänkandet framhölles, det bästa medlet för hindrande av de statsfientliga rörelsernas spridning bland breda samhällslager en social politik, som befrämjade folkets välfärd och undanröjde verkliga anledningar till missnöje. Då emellertid grundförutsättningen för en sådan politik vore att lugn och ordnade förhållanden finge råda, föreläge både plikt och rätt för staten att i tid reglerande ingripa för att stävja de asociala rörelsernas självsvåld och överhuvud varje yttring av verksamhet, som syftade till att medelst illojala medel, genom en våldsamt omstörtning, omändra bestående stats- och rättsordning. Visserligen borde samhället jämväl i förevarande avseenden lita till de uppbyggande krafter som verkade i samhället, men värdet av dessa krafter förringades, om icke samhället självt ägde vilja och förmåga att hävda statsauktoriteten och att vara verksamt i samhällsbevarande syfte. Det stode sålunda fullt klart att samhället borde utrusta sig med väsentligt ökade möjligheter utöver de som redan förefunnos för att komma till rätta med de statsfientliga tendenser som mer och mer framträdde.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett det vara sund reaktion hos staten och de laglydiga medborgarna att slå ned, upplösa och förbjuda ett revolutionärt parti. De som själva sade sig vilja göra uppror mot lagen, störta samhället och påtvinga det sin vilja, hade ju ställt sig själva utanför lagen och av sagt sig sina medborgerliga fri- och rättigheter. Särskilt naturlig borde en sådan reaktion vara i ett samhälle som det svenska, vilket ville vara demokratiskt och där alla hade samma rätt och möjlighet att med lagliga medel verka för sina ideal. Det finge icke förglömmas, att det kommunistiska partiet i själva verket icke vore ett politiskt parti utan utgäve sig för att vara ett revolutionärt parti.

Chefen för marininstaben har anfört, att kommitténs förslag väsentligen synes vara baserade på det lugn, som för närvarande onekligen i stort sett rådde i vårt land och som otvivelaktigt uteslöte försök till omvälvningar eller allvarligare oordningar. Inträffade händelser visade emellertid, hur lätt lugnet kunde brytas och övergå till allvarliga situationer, och risken av att under sådana förhållanden stå oförberedd. Det vore därför nödvändigt att under lugna förhållanden vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder, innan under en uppjagad sinnesstämning nya oroligheter inträffat. Exempelen utifrån och där vidtagna kraftfulla mått och steg borde särskilt verka upplysande.

Militärbefälhavaren på Gotland har ansett det visserligen ligga inom det tänkbaras men knappast inom det sannolikas gräns, att rent inre partimot-sättningar i vårt land kunde komma att skärpas ända därhän, att kampen om makten fördes med vapen. Helt annorlunda ställde sig saken, då fråga bleve om inflytande på partistriderna av utländsk makt. Med rent svenska partibildningar för samhällets omstörtande kunde vi nog i vårt land komma till rätta, men mot landsförrädiska, av utländsk makt understödda rörelser vore särskilda åtgärder erforderliga. Detta vore frågans kärnpunkt.

Ur yttrandena från de myndigheter, vilka i väsentliga delar av styrket en så vidsträckt lagstiftning som kommittén föreslagit, må intagas följande uttalanden:

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har funnit den av kommittén verkställda utredningen ävensom i övrigt kända förhållanden rätt tydligt visa att en skärpt lagstiftning mot s. k. 'statsfientlig propaganda' vore av be-

hovet påkallad. Det föreläge emellertid ej en sådan situation att lagstiftning om förbud mot organisation och dess verksamhet vore motiverad.

Länstytrelsen i Kopparbergs län har anført att den statsfientliga propagandan otvivelaktigt även i vårt land tagit sådana former, att myndigheterna med största uppmärksamhet borde följa rörelsen och då förhållandena så krävde med ökad skärpa inskrida mot densamma. En skärpning av nu gällande lagstiftning mot statsfientlig verksamhet torde ävenledes vara behöflig, men förhållandena påkallade icke så ingripande åtgärder som kommittén föreslagit i sitt förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar.

Borgmästaren i Västerås har anført att även hos oss ytterlighetsriktningar, vilka väl förut funnits men icke så starkt framträtt, vuxit i betydelse och, i mycket efter förebilder från främmande länder, framkallat andra ytterlighetspartier, vilka satt som sitt huvudmål att nedså sina motståndare och vore beredda att därvid använda våldsamma medel. Även om förhållandena i vårt land i detta avseende icke kunde sägas ha givit anledning till alltför allvarliga farhågor beträffande möjligheten att inom landet upprätthålla lugn och ordning, vore det dock uppenbart att de ansvariga myndigheterna icke kunde lämna den utveckling som här försiggått obeaktad. Statsmakterna hade också funnit anledning att redan i åtskilliga hänseenden ingripa mot ytterlighetsriktningar och söka undanröja de irritationsmoment, som dessas uppträdande framkallade. Sålunda hade genom uniformslagen en anledning till störande och våldsamma uppträden undanryckts, genom kårlagen hade den tendens till militarisering av de politiska striderna som gjort sig gällande motarbetats och slutligen hade genom skärpningen av vapenlagstiftningen möjligheterna ökat att förhindra anskaffande och innehav av vapen för illojala syften. De av kommittén framlagda förslagen avsåge emellertid att angripa problemet om den statsfientliga verksamhetens förhindrande så att säga mera från grunden genom förbuds lagstiftning mot sådana sammanslutningar som verkade för ett omstörtande av den bestående samhällsordningen. Det kunde icke förnekas, att sådana förhållanden kunde inträffa, att statsmakterna med alla till buds stående medel måste ingripa för att bevara lugn och ordning i landet och skydda den hävdvunna rättsuppfattningen. Sådana förhållanden föreläge dock ej för närvarande. Det syntes vara för vårt land lyckligast, att all förbuds lagstiftning på detta område, vare sig direkt eller indirekt, undvekes. De förhållanden, som låge till grund för all statsfientlig verksamhet, torde huvudsakligen vara av ekonomisk och social art och verksamheten borde därför i främsta rummet bekämpas med upplysning samt reformer av sådan natur, att de undanröjde den verkliga grunden.

B. De särskilda lagförslagen.

Förbud mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet.

I yttrandena ha till stöd för en lagstiftning mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet i huvudsak åberopats samma skäl som anförts till förmån för lagstiftningsåtgärder mot statsfientlig verksamhet i allmänhet. Mot en lagstiftning av angiven art har särskilt åberopats att en sådan skulle göra den politiska kampen mera förbittrad, uppamma martyrskap och hat, samt vidare att det skulle bli omöjligt att effektivt övervaka efterlevnaden av en dylik lag.

Kommitténs förslag i denna del har, där annat ej framgår av den följande

redogörelsen, i huvudsak vunnit gillande eller lämnats utan erinran av de hörda myndigheterna. *Överståthållarämbetet* har uttalat vissa betänkligheter mot förslaget och framhållit de betydande svårigheter, som säkerligen komme att vara förbundna med övervakandet av sådant förbud, vilket kunde medföra, att därav drabbade sammanslutningar överginge att i hemlighet driva sin verksamhet. *Justitiekanslersämbetet* har förklarat sig icke kunna bestrida det berättigade i att man mot ett organiserat undergrävningsarbete av samhället inskrede genom åtgärder som generellt riktade sig mot verksamheten i dess helhet, men framhållit, att en lagstiftning av förevarande art vore förenad med åtskilliga vanskligheter samt att förslaget i formellt hänseende gäve anledning till vissa betänkligheter. Bland annat borde det tillkomma Kungl. Maj:t att besluta, om en aktion av förevarande slag skulle vidtagas.

Ett flertal myndigheter ha uttalat sig för en skärpning av förslaget i enlighet med hr Borells reservation. Så är fallet beträffande *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Värmlands, Gävleborgs och Jämtlands län, magistraterna i Södertälje och Halmstad* samt åtskilliga andra myndigheter. *Länsstyrelserna i Uppsala, Älvsborgs och Örebro län* samt en del andra myndigheter ha jämväl påyrkat en omarbetning av förslaget i skärpande riktning. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har uttalat sig för en klar förbudslag som omedelbart upplöste revolutionära partier och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* för omedelbart förbud mot sammanslutningar som uppenbarligen syftade till att med våld omstörta samhällsordningen.

Länsstyrelsen i Uppsala län har i sitt nyss berörda yttrande framhållit, att med den begränsning lagstiftningen vore avsedd att erhålla den allenast komme att träffa sådana former av statsfientlig verksamhet, som stötte de allra flesta personer med normalt rättsmedvetande. En statlig reaktion mot en verksamhet, som så uppenbart inriktats på brottsliga handlingar som den kommunistiska gjort, kunde ej framställas såsom åsiktsförtryck, antidemokrati eller dylikt. Det vore sannolikt, att en skärpt lagstiftning ledde till en förskjutning av verksamheten till hemliga former. Men en sådan verksamhet finge väsentligt svårare att vinna mera omfattande anslutning än en verksamhet, vilken dreves öppet. Frågan huruvida det vore möjligt att under så lugna förhållanden, som trots allt hittills rått i vårt land erhålla en lagstiftning, som vore effektiv, berodde närmast på lagstiftningens utformning. I detta hänseende föreslogs att lagen gäves en sådan lydelse att ingripande kunde ske mot sammanslutning, vars verksamhet syftade till att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick eller ledde till sådana yttringar som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill och vilken därigenom utgjorde en fara för statens säkerhet eller den allmänna ordningen i landet. Det vore bättre, framför allt ur rättsordningens egen ståndpunkt, att en dylik lagstiftning komme till stånd, innan förhållandena utvecklats till ett kritiskt skede.

Svea hovrätt och länsstyrelsen i Västmanlands län ha visserligen i princip uttalat sig till förmån för en lagstiftning i ämnet men avstyrkt kommittéförslaget.

Svea hovrätt har anfört, att öppnandet av utväg att upplösa vissa sammanlutningar och kriminalisera deras verksamhet vore en nyhet för svensk lagstiftning, som, där den toges i bruk, helt visst skulle åt vårt politiska liv giva en i mycket förändrad karaktär. Ett beslut angående sådan upplösning skulle bli ett slag i luften och verka undergrävande på samhällets auktoritet om det ej förknippades med kraftiga och målmedvetna åtgärder för dess upprätthållande. Brott emot förbudet och försök till dess kringgående måste sålunda energiskt uppspåras, beivras och med erforderlig skärpa bestraffas. Den politiska kampen, som i vida större utsträckning än eljest komme att föras i det fördolda i stället för i offentlighetens ljus, skulle erhålla en alltmör förbittrad karaktär. Icke blott ordningsmakten utan även domstolarna skulle ställas inför ytterst vanskliga uppgifter. Hur ärligt de än strävade att oklanderligt fullgöra de nya plikter samhället pålagt dem, komme deras åtgärder att dragas in i den politiska diskussionen med påföljd att förtroendet till deras opartiskhet kunde rubbas. Sådana skyddsåtgärder, som med nämnda lagförslag åsyftades, borde följaktligen ej utan verkligt nödtvång tillgripas. Även om vårt svenska samhälle av flera skäl torde få anses äga jämförelsevis stor motståndskraft mot det undermineringsarbete, som bedrevs av politiska ytterlighetsriktningar, föreläge emellertid i våra dagar en obestridd risk, att under de yttre förhållandenas tryck situationen härutinnan hastigt nog så förändrades, att även åtgärder av här ifrågavarande natur kunde finnas påkallade till samhällets skydd. Under sådana omständigheter funne sig hovrätten ej kunna taga på sitt ansvar att avstyrka lagstiftningsåtgärder i förslaget syfte. Det låge emellertid synnerlig vikt därpå, att en sådan beredskapslagstiftning så utformades, att den å ena sidan erbjöde garanti emot förhastade åtgärder, men å andra sidan öppnade utväg för ett snabbt och kraftigt ingripande, därest ett oundgängligt behov yppade sig. Särskilt vore det angeläget, att åtgärderna ej till omfattning eller varaktighet utsträcktes längre än nöden krävde. Det måste, bland annat, söras för att, där behovet visade sig vara av mera övergående natur, utvecklingen snarast möjligt kunde återföras i normala banor. Förslaget lämnade i nu nämnda hänseenden rum för så vägande erinringar, att hovrätten ej kunde tillstyrka dess upphöjande till lag i befintligt skick. Bland annat fordrades fastare regler rörande förutsättningarna för upplösning och vidare borde prövningen av hithörande frågor ej läggas till domstol utan överlämnas till en särskild nämnd.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har uttalat att den tämligen oinskränkta föreningsfrihet som hittills varit rådande i vårt land gjorde det särskilt vanskligt att utan samband med en allmän reglering på detta område söka genom en förbudslagstiftning komma den statsfientliga verksamheten till livs. Kommitténs förslag kunde länsstyrelsen ej tillstyrka. I stället föreslog länsstyrelsen en fullmaktslag, som i kritiska situationer provisoriskt utvidgade regeringsmaktens befogenheter bland annat med avseende å föreningsväsendet.

Landsfogden i Kalmar län har ansett, att om en lagstiftning skulle ske, den borde ansluta sig till hr Borells förslag, men ställt sig synnerligen tveksam till behovet av lagstiftning på detta område, åtminstone för närvarande.

Mot en lagstiftning i förevarande hänseende ha uttalat sig *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt i *Kopparbergs län*, *borgmästaren i Västerås* (magistraten har tillstyrkt kommittéförslaget), *tredje polisintendenten i Stockholm*, *andre polisintendenten i Göteborg*, *landsfogden i Kristianstads län*, *polischeferna i Kalmar* och *Oskarshamn* ävensom ett par andra, länsstyrelserna underställda myndigheter.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har förklarar, att det med en demokratisk samhällsordning borde vara varje medborgares rätt att hävda och verka för en annan samhällsordning än den förefintliga, men endast under förutsättning att vederbörande sökte att på laglig väg nå en ändring härutinnan. Den verksamhet på föreliggande område, som icke ville i tävlan med andra meningar skaffa sig gehör för sin åskådning, utan som i stället sökte att med våld göra sig gällande mot andra medborgargrupper, måste anses statsfientlig. Den borde därför, om så funnes erforderligt, kunna utsättas för statens ingripande för stäckande av densamma. Uppenbart vore nämligen, att medel måste finnas att beröva en sammanslutning med ett omstörtande syfte möjlighet att förbereda våldsåtgärder. Huruvida staten borde ingripa och förbjuda sådan sammanslutning, vore däremot en praktisk-politisk fråga, som ingalunda vore lätt att avgöra. Det kunde vara socialpsykologiskt klokt att låta en statsfientlig rörelse öppet framträda och ingripa endast mot alla direkta uppmaningar till brott mot statens lagar. Så länge man icke kunde säga, att denna sammanslutnings verksamhet innebure en allvarlig fara för samhället, borde man icke heller tillgripa förbud. För närvarande torde emellertid icke föreligga en sådan situation, att en lag om förbud för statsfientliga sammanslutningar kunde anses tillräckligt motiverad. Den utredning som kommittén gjort vore en värdefull förberedelse för en eventuell lagstiftning och lagförslaget syntes vara värt att läggas till grund för en sådan, vilken, sedan nu förberedelsearbetet vore undångjort, kunde ske när behov av densamma föreläge. En kritisk situation, där ett förbud mot statsfientliga sammanslutningar vore nödvändigt för bevarande av samhällsordningen, komme icke från i dag till i morgon. En lagstiftning sådan som den föreslagna skulle, om den just nu komme till stånd, sannolikt ha den ogynnsamma effekten, att de statsfientliga sammanslutningarna komme att under en tid framåt få ett agitationsämne, som säkerligen skulle samla deras skaror på ett allt annat än lyckligt sätt. Sammanslutningarna i fråga skulle nämligen känna sig äga en betydelse, som de i verkligheten icke hade. Länsstyrelsen ville därför ej reservationslöst biträda förslaget.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har ansett att en lagstiftning i förevarande hänseende hade sitt berättigande endast då fara föreläge för en våldsam omstörtning av vårt statsskick. Någon sådan fara förefunnes för närvarande ej. Ytterlighetspartiernas verksamhet hade hittills icke kunnat påräkna mera utpräglade sympatier. Av olika omständigheter att döma syntes däremot deras verksamhet ha betydligt avmattats under den senaste tiden och med förbättrade arbetsförhållanden i landet funnes anledning antaga, att deras inflytande skulle ytterligare förminskas. Genom att upplösa en organisation hade man berövat dess medlemmar möjligheten att i organisationens namn öppet propagera sina åsikter, men därmed hade rörelsen icke blivit oskadliggjord. Fara föreläge i stället, att en sådan åtgärd finge en effekt motsatt den åsyftade. Den öppna propagandan kunde väl fånga ett mer eller mindre flyktigt intresse hos åhörarna vid ett möte eller läsaren av en tidningsartikel, men den illegala, hemliga och okontrollerbara propagandan färgades av martyrskap, fanatism och äventyr, och vunne därmed en större resonans samt bleve för samhället farligare. Den sannolika effekten av en upplösning av sammanslutningar med statsfientliga program skulle därför helt säkert bli den, att om sammanslutningarna förut i brist på större anslutning varit skäligen ofarliga, deras idéer efter upplösningen i mångas ögon skulle få en större betydelse och åtgärden således bli ett agitationsämne i och för sig, som säkerligen skulle tillföra idéerna ökat antal anhängare. En ännu allvarligare invändning mot den föreslagna lagstiftningen syntes vara att, om lagen skulle få någon effekt, myndigheterna måste inskrida även mot organi-

sationer vilkas program icke gäve anledning till inskridande men som kunde misstänkas vara stödjepunkter för samhällsfientlig verksamhet. Det kunde allvarligt befaras att i politiska brytningstider därigenom skulle uppstå en misstänksamhet även mot lojala politiska organisationer, som skulle kunna bli för ett lugnt samhällsliv av mera irriterande art än den samhällsfientliga propagandan.

Borgmästaren i Västerås har anfört, att ytterlighetspartierna visserligen mer eller mindre öppet angåve, att de vore beredda att, när den lämpliga tidpunkten inträtt, med våld söka förverkliga sina planer, men stora skaror av samhällsmedlemmar, som anslutit sig till dessa riktningar, stode tämligen fjärran från tanken att verkligen med våld realisera sina, för de flesta kanske oklara, önskemål. Många hade säkerligen lockats dit av andra skäl än en medveten vilja att söka förverkliga ett revolutionärt program. Arbetslöshet och svåra ekonomiska förhållanden hade framalstrat ett starkt missnöje hos dem som hårdast drabbats därav, och kommit dem att söka sig till de meningsriktningar, som gäve de mest braskande löftena om svårigheternas avhjälpande. Den idealitet som stundom kännetecknade ytterlighetsriktningarna och med vars sken dessa i vart fall strävade att omgiva sig tilltalade ofta särskilt ungdomen, och den kamplust som utmärkte rörelser av ifrågasvarande art utgjorde naturligen för många yngre element en stark lockelse. Dessa omständigheter torde i högre grad än mer eller mindre dunkla politiska program ha bidragit till den ökning av ytterlighetsriktningarnas anhängare, som ägt rum. En förbudslagstiftning finge, hur den än utformades, karaktären av en lagstiftning mot vissa åsikter och kunde ej borttaga det missnöje som ytterlighetsriktningarna representerade i ett samhälle. Den komme utan tvekan att leda till en hemlig verksamhet av stor omfattning, som bleve betydligt värre att övervaka. En beredskapslagstiftning kunde alltför lätt missbrukas av en politisk regim.

Tredje polisintendenten i Stockholm har förklarat att icke någon av de förefintliga ytterlighetsriktningarna syntes vara någon maktfaktor att räkna med. Skulle utvecklingen gå i riktning mot en ökad maktställning för något av dessa partier, torde de myndigheter, som för närvarande hade med övervakningen att skaffa, vara i stånd att i så god tid varsko vederbörande högsta myndigheter att fara för överrumpling icke föreläge. Först då syntes tiden vara mogen för åtgärder i den riktning, varom kommittéförslaget talade. Ett mycket vägande skäl för intagandet tillsvidare av en avvaktande hållning i denna fråga syntes för övrigt vara att man inom andra demokratiska länder med motsvarande befolkningsstruktur samt sociala och ekonomiska förhållanden i övrigt icke funnit nödigt att driva tanken på en förbudslagstiftning till sin spets. I förhållande till dessa länder torde vidare vårt land med avseende å utvecklingsmöjligheterna för våra ytterlighetspartier intaga en särskilt gynnad ställning.

Inskränkningar i föreningsrätten för viss i allmän tjänst anställd personal.

Kommitténs förslag till lag om förbud för viss i allmän tjänst anställd personal att delta i vissa sammanslutningar eller att främja deras verksamhet har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de flesta yttrandena.

Några militärmyndigheter ha påyrkat än strängare bestämmelser i förvarande hänseende. *Chefen för marinstaben* har sålunda ifrågasatt förbudets utsträckande även till statsanställd personal vid kommunikationsver-

ken och kraftverken. *Chefen för kustartilleriet* har ansett lagen böra omfatta all statsanställd personal. *Stationsbefälhavarna vid Karlskrona och Stockholms örlogsstationer* ha bland annat påyrkat att de värnpliktiga skulle inbegripas under lagstiftningen.

Vissa myndigheter ha utan att dock avstyrka förslaget uttalat sig mera tveksamt. *Länsstyrelsen i Hallands län* har sålunda funnit det tvivelaktigt, om förbudet kunde upprätthållas såvitt anginge försvarsverkets civila personal, och *chefen för Göta artilleriregemente* har yttrat att intet inträffat som aktualiserat behovet av ett förbud för krigsmaktens fast anställda personal och dess reserver att tillhöra partier med statsfientlig verksamhet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, landsfogdarna i Kalmar och Kristianstads län ävensom en del andra länsstyrelserna underställda myndigheter ha ställt sig avvisande mot förslaget. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har därvid framhållit att en sådan lagstiftning icke hindrade vederbörande att i hemlighet gynna sammanslutningarna ifråga. Genom dessa finge man däremot en registrering av den anställdes politiska inställning, som man eljest icke skulle få och som kunde vara värdefullare än ett förhindrande av hans officiella anslutning till en viss sammanslutning. Andra av de myndigheter, som ställt sig avvisande, ha som skäl därför anfört bland annat, att man ej kunde nå tänkesättet, att lagen stadgade alltför långt gående inskränkningar i befattningshavarnas medborgerliga rättigheter samt att något behov av lagstiftningen icke gjort sig gällande.

Åtgärder mot särskilda yttringar av statsfientlig verksamhet.

Om de av kommittén under denna huvudrubrik sammanförda förslagen gäller likaledes, att de i regel tillstyrkts eller lämnats utan erinran i yttrandena. *Länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Värmlands och Jämtlands län*, flertalet *militärmyndigheter* samt en del länsstyrelserna underställda myndigheter ha därjämte allmänt eller i huvudsakliga delar anslutit sig till de av hr Borell framlagda, på vissa punkter längre gående förslagen. Beträffande den ställning myndigheterna intagit till förslagen hänvisas i övrigt till den följande sammanställningen.

Vad angår militär personals deltagande i möten och demonstrationståg ha ett flertal *militärmyndigheter* och *länsstyrelsen i Blekinge län* särskilt uttalat sin anslutning till den utvidgning av kommittéförslaget som herr Borells reservation innebure. *Överståthållarämbetet* har funnit förbudet för krigsmanskapet att i militär tjänstedräkt delta i demonstrationståg ägnat att väcka tillfredsställelse. Det ingrepp i samlingsfriheten, som förbudet möjligen kunde anses innebära, vore icke av den betydelse att förbudets genomförande på grund därav borde ifrågasättas. *Kommendanten i Boden* har ansett detta förbud böra omfatta varje deltagande i demonstrationståg. *Chefen för flygvapnet* har betonat, att samma lagbestämmelser härom borde gälla för samtlig krigsmakten tillhörig personal.

Å andra sidan har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* avstyrkt en speciallagstiftning rörande krigsmanskapets medborgerliga rättigheter och ytt-
rat, att en sådan icke vore av förhållandena påkallad och dessutom skulle
på ett olyckligt sätt bidra till att göra militärtjänsten impopulär i vissa
kretsar.

De hörda myndigheterna ha i stor utsträckning betonat behovet av åtgärder
mot våldsanvändning och oordningar vid möten.

Kommitténs förslag om *mötesskydd* har sålunda kraftigt tillstyrkts i flera
yttranden. *Överståthållarämbetet* har därvid anfört, att ämbetet för egen del
haft tillfälle iakttaga, att de för närvarande härutinnan tillämpliga ansvars-
bestämmelserna — huvudsakligen stadgandet i 11 kap. 15 § strafflagen an-
gående förargelseväckande beteende — icke erbjöde tillräckliga korrektiv.
De i förslaget givna bestämmelserna vore ägnade att skapa ytterligare ga-
rantier åtminstone i de fall, där behovet av ökat skydd gjort sig tydli-
gast märkbart. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har funnit förslaget vara äg-
nat att undanröja vissa ordningsstörande uppträden, som arrangerades av
ytterlighetspartierna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har utta-
lat, att det visat sig absolut nödvändigt att få till stånd en lagstiftning i det
föreslagna hänseendet. De störanden av mötesfriden, som ytterlighetspartier-
na roade sig med, vore väl ofta uttryck för okynne. Men ett okynne av
denna art verkade högst skadligt på det politiska livet, förråande och upp-
hetsande, och borde därför förhindras. *Statspolisintendenten* har ansett den
föreslagna lagen skola bli av stor betydelse. *Poliskammaren i Götcborg* har
funnit lagstiftningen erforderlig och väl ägnad att underlätta polisens numera
ofta synnerligen krävande uppgift att upprätthålla ordningen vid offentliga
sammankomster och *magistraten i Borås* har på grund av erfarenhet från
i staden inträffade händelser ansett lagen synnerligen önskvärd.

Kommitténs uppslag att införa utsträckt *tillståndsvång och anmälnings-
skyldighet för möten och demonstrationståg* på landsbygden har vunnit täm-
ligen allmän tillslutning från länsstyrelserna. Sålunda har kommitténs
förslag oförändrat tillstyrkts eller uttryckligen lämnats utan erinran av åtta
länsstyrelser. I överensstämmelse med hr Borells reservation ha tolv länssty-
relser förordat, att landsbygden i nu ifrågavarande hänseende borde helt lik-
ställas med städerna. En länsstyrelse har uttalat samma uppfattning be-
träffande utomhusmöten. En annan länsstyrelse har däremot förklarat sig
vara tveksam om lämpligheten av att överhuvud ytterligare utsträcka ifråga-
varande bestämmelser till landsbygden.

Vad härefter angår åtgärder mot missbruk av yttrande- och
tryckfrihet har kommitténs förslag till ingripande mot *propagandan i all-
mänhet* genom kriminalisering av falska rykten och lögnaktiga uppgifter
samt utvidgning av åtalsrätten vid ärekränkning mot ämbets- och tjänste-
män uttryckligen tillstyrkts av åtskilliga myndigheter. I ett flertal yttranden
ha därjämte påyrkats ytterligare lagbestämmelser mot dylika missbruk an-
tingen i överensstämmelse med hr Borells reservation eller mera allmänt.

Så har t. ex. *länsstyrelsen i Västmanlands län* uttalat att kommittén icke ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt behovet och möjligheten av ett mera energiskt inskridande mot den propaganda, som toge sig uttryck i offentlig uppmaning till våld eller förledande till brott genom prisande av brottslig handling. Dylik propaganda vore särskilt vid orostillfällen en alldaglig företeelse i vissa tidningar, men det inträffade ofta, för att icke säga oftast, att dessa brott undginge beivran. *Länsstyrelserna i Kalmar och Västernorrlands län* ha särskilt uttalat sig för införande av allmänna straffbestämmelser mot förberedelse till högförräderi. *Överståthållarämbetet* har ansett en utvidgning av härutinnan gällande straffbestämmelser vara av behovet påkallad, ehuru denna näppeligen borde ske genom ett så vittgående lagstadgande som i hr Borells reservation föreslagits. Införande av straff för skymfande av rikets flagga har begärts av bland andra *länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län* samt *magistraten i Södertälje*, vilken sistnämnda myndighet, liksom *länsstyrelsen i Västmanlands län*, även ifrågasatt införande av straff för uppmaning till brott, vilken utan att ske offentligt riktades till medlemmarna i en sammanslutning. Flera *militärmyndigheter* ha därjämte särskilt uttalat sig för dessa förslag ävensom för införande av utgivningsförbud för tidningar, däri statsfientlig propaganda bedreves.

Behovet av åtgärder mot den *disciplinupplösande propagandan inom försvarsverket* har starkt understrukits i yttrandena från *militärmyndigheterna*, vilka såsom nämnts i regel därvid velat gå längre än vad kommittén föreslagit. *Chefen för generalstaben* har uttalat att de lagförslag, vari kommitténs betänkande utmynnade, visserligen inom vissa områden givetvis utgjorde en förbättring i jämförelse med nu rådande förhållanden men näppeligen kunde anses giva statsmakterna tillräckliga maktmedel för att effektivt kunna bekämpa den form av statsfientlig verksamhet, som toge sig uttryck såsom disciplinupplösande propaganda inom försvaret. *Chefen för marin-staben* har vitsordat att allvarligare disciplinbrott i större skala under senare år i stort sett icke förekommit men samtidigt erinrat om, att under sagda tid den svenska krigsmaktens disciplin ej satts på allvarligare prov. Det allvarligaste provet, mobilisering mot krigsfara, hade vårt samhälle blivit besparat. Flera *militärmyndigheter* ha påyrkat straffbeläggande av all propaganda, och således även den enskilda (sådan som bedreves man och man emellan). *Stationsbefälhavaren vid Stockholms örlogsstation* har sålunda uttalat, att all propaganda som åsyftade att göra krigsmakten obrukbar borde straffbeläggas utan hänsyn till huruvida den utövades bland krigsfolk eller civila, offentligt eller enskilt, genom uppmaning till brott eller på annat sätt.

Även ett stort antal civila myndigheter ha berört dessa frågor och framhållit vikten av att åtgärder vidtoges mot den disciplinupplösande propagandan. Sådana uttalanden ha gjorts av *Svea hovrätt, justitiekanslersämbetet* samt *länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs och Västernorrlands län*. *Svea hovrätt* har sålunda uttalat sig för utvidgning av strafflagens bestämmelser mot denna propagan-

da när den bedreves av civila agitatorer. Denna kunde vara i hög grad ägnad att undergräva den militära disciplinen och landets värnkraft överhuvud, och bärande skäl att likväl i viss utsträckning lämna den fältet fritt torde icke föreligga. Redan den nu gällande avfattningen av 10 kap. 14 § strafflagen torde emellertid erbjuda goda möjligheter att komma till rätta med denna propaganda, om dessa blott i full utsträckning tillvaratogs. Justitiekanslersämbetet har förklarat att kritik väl finge framföras mot förhållandena inom försvarsorganisationen; vore den ansvarskännande, funne den tillbörliga vägar. Men den förkastliga form för förkunnelsen, som toge sig uttryck i direkt påverkan hos försvarsverkets personal i disciplinupplösande riktning, röjde i regel ett illojalt syfte. Med hänsyn till det viktiga intresse som angrepes vore här icke platsen för en alltför ömhänt nyansering mellan olika fall av på dylikt sätt bedriven propaganda. Det torde ej möta principiella betänkligheter mot en radikal sanering på förevarande område. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har framhållit att den statsfientliga propagandan, i vad den riktade sig mot rikets försvarsanstalter, borde bliva föremål för en avsevärt allvarligare uppmärksamhet, än som kommit till uttryck i betänkandet. De på detta område föreslagna åtgärderna borde betydligt skärpas för att undanröja den synnerliga fara, som låge i den nu fortgående statsfientliga verksamhetens systematiska undergrävande av krigsmaktens lojalitet mot stat och rättssamhälle — den allvarligaste arten av den statsfientliga propagandan.

Å andra sidan har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* på sätt förut nämnts ställt sig avvisande mot lagstiftning i den mån den kunde betraktas såsom speciallagstiftning rörande krigsmanskapets medborgerliga rättigheter.

Beträffande den föreslagna lagen angående skrifter ägnade att undergräva krigslydnaden har *justitiekanslersämbetet* framhållit de fördelar, som skulle vinnas genom hithörande stadgandens utbrytning ur tryckfrihetsförordningen. *Länsstyrelsen i Hallands län* har uttalat att detta förslag visserligen kunde synas vara ur principiell synpunkt betänkligt men att det dock borde förordas med hänsyn till vikten av att statsmakten effektivt motverkade ifrågavarande propaganda. Åtskilliga *militärmyndigheter* ha även understrukit betydelsen av ett effektivare ingripande mot disciplinupplösande skrifter samt påvisat den lucka, som låge i att indragning ej kunde ske av icke tryckt skrift.

Förslaget om ingripande mot utskänkningsrörelse, som dreves i syfte att främja verksamhet för undergrävande av krigslydnaden, har ävenledes föränlett en del tillstyrkande uttalanden. Detsamma gäller förslaget om utsträckning av militärbefällets rätt att upprätthålla ordningen inom övningsområde etc., varvid flera myndigheter tillika uttalat sig för hr Borells förslag i denna del.

Förslaget om utsträckt lagstiftning mot spioneri har likaledes tillstyrkts av flera myndigheter. För längre gående åtgärder på denna punkt, i huvudsaklig överensstämmelse med hr Borells reservation, ha uttryckligen

uttalat sig bland andra ett flertal *militärmyndigheter* samt *länsstyrelsen i Kronobergs län*, med instämmande i landsfogdens yttrande, ävensom *polis-kammaren i Malmö*.

Yttrandena i vad de röra kommitténs förslag till övriga ändringar i tryckfrihetsförordningen (övervakningen av tryckta skrifter, ingripanden mot flygblad och affischer samt ansvarigheten för innehållet i periodiska skrifter) torde icke böra nu behandlas, enär dessa frågor, såsom förut antytts, komma att av mig anmälas i annat sammanhang.

Allmänna synpunkter.

*Departements-
chefen.*

I det betänkande, vari kommittén framlagt resultatet av sin utredning i förevarande ämne, framhålles att kommitténs uppdrag måste ses mot bakgrunden av vissa företeelser i samband med de diktatursträvanden, vilka med förebild från andra håll i Europa framträtt i vårt politiska liv. Diktatursträvandena i sig själva innebära icke — uttalar kommittén — för en demokratisk stat någon anledning att ingripa. I den mån de diktatursträvande partierna lojalt betjäna sig av demokratins eget vapen, övertygelsen, för att i de av statsordningen föreskrivna formerna föra fram sin sak, ha demokratins anhängare endast att med samma vapen bekämpa dem och särskilt att med resultatet av sina gärningar försöka inverka på samhällsmedlemmarnas omdöme. En livsduglig demokrati har icke anledning att söka undvika en sådan kamp. Först då de diktatursträvande partierna i det politiska livet vilja införa medel eller arbetsmetoder, som äro oförenliga med stats- och rättsordningen eller de idéer på vilka dessa vila, kan fråga om ingripande uppkomma. I främsta rummet intresserar därvid användandet av våld i de politiska och sociala striderna.

Till dessa av kommittén uttalade allmänna synpunkter på det föreliggande problemet kan jag ansluta mig. Framträdandet av ytterlighetsriktningar som predika demokratins störtande och diktaturs införande är i och för sig icke tillräcklig anledning till skärpt lagstiftning. Först i den mån politiska stridsmedel användas, som äro oförenliga med demokratins grundläggande regler för politiska metoder, och det visas att gällande lag icke erbjuder erforderligt skydd mot dessa stridsmedel, blir ett ingripande nödvändigt. Men under sådan förutsättning blir lagstiftningen ock en nödvändig akt av självförsvaret från samhällets sida. Jag är för min del beredd att med stöd av den utredning som av kommittén verkställts förorda komplettering i vissa avseenden av befintliga lagbestämmelser. Vid prövningen av vilka lagstiftningsåtgärder därvid böra vidtagas måste självfallet noga tillses, att icke mer vittgående inskränkningar i medborgarnas förenings- och yttrandefrihet stadgas än som är oundgängligt erforderligt för att skydda samhället mot våldsmetoder och en med ohederliga och grovt illojala medel arbetande propaganda. Det bör även vara en ledande synpunkt att undvika all sådan lagstiftning som, ehuru till skenet effektiv, i själva verket endast får

till resultat en omläggning av den verksamhet eller propaganda, som man önskar undertrycka, till andra och mera oåtkomliga former.

Från dessa allmänna synpunkter kommer jag att i det följande bedöma och taga ställning till de särskilda lagförslag, som kommittén i sitt betänkande framlagt såsom resultat av sin undersökning.

1. Fråga om förbud mot statsfientliga organisationer och deras verksamhet.

Kommitténs förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar innebär, att ett politiskt ytterlighetsparti skall kunna under vissa förutsättningar av domstol förklaras upplöst. För ett upplösningsbeslut har i förslaget uppställts den betingelsen, att sammanslutningens verksamhet är av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara. Verksamhetens sålunda angivna art skulle framgå av ådagalagt syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick eller av sådana yttringar som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill. Talan om upplösning skulle föras av justitiekanslern inför Svea hovrätt. Upplösningsbeslutet skulle göras effektivt genom bestämmelser om straff för fortsatt verksamhet för den upplösta sammanslutningens räkning, varjämte egendom tillhörande sammanslutningen eller använd för fortsättning av dess verksamhet efter upplösningen skulle kunna förklaras förverkad. Vidare skulle i tryckfrihetsförordningen införas bestämmelser av innebörd att förbud skulle kunna meddelas mot utgivande eller spridande av skrifter som avsåge att främja sammanslutningens verksamhet.

Enligt kommitténs uppfattning kan ett dylikt direkt ingripande mot en organisation under vissa förutsättningar vara i säkerhetens och ordningens intresse nödvändigt. Lagstiftningen kunde dessutom antagas redan genom sin tillvaro verka återhållande på de krafter, vilka stå bakom de ordningsstörande elementen. Det framhålles även, att en lagstiftning av denna art i vårt land ej bör uppskjutas till dess en kritisk situation inträffar, när tryckfrihetsbestämmelserna såsom varande av grundlags natur ej kunna i en hast ändras och ett ingripande genom upplösningsbeslut torde bli värdefullt, därest ej samtidigt ett undertryckande av agitationen genom tryckt skrift kan ske.

Kommittén är dock medveten om, att invändningar av vikt kunna framföras mot ett ingripande av denna art. I betänkandet återgivas invändningarna på följande sätt:

I den mån en sådan rörelse, varom det här är fråga, verkligen utgör språkrör för ett missnöje inom någon befolkningsgrupp, kan ett försök att undertrycka rörelsen ha till följd, att missnöjet blir bittrare och får en explosiv kraft som det eljest ej skulle ha. Vidare skulle det ej kunna undgås, att de åtgärder som äro erforderliga för en rörelses undertryckande kunde komma att utgöra en källa till irritation i samhällslivet. Därvid kunde frik-

tion med andra befolkningsgrupper än de närmast berörda uppkomma. Lika så vore att motse, att de straffdomar, vilka torde vara nödvändiga för att tillförsäkra förbudet effektivitet, på sina håll verkade upprörande. Detta kunde, särskilt om ett förbud komme att verka ensidigt, bidra till att inom de breda befolkningslagren skapa en större sympati och genklang för den rörelse man försökte undertrycka än denna i sig själv skulle ha kunnat vinna. En sådan utveckling vore så mycket mindre önskvärd som faran av de rörelser det här är fråga om väsentligen bestode i möjligheten att deras anhängare i en kritisk situation kunde komma att rycka större befolkningsgrupper med sig.

För egen del anser jag, i likhet med två reservanter inom kommittén, att skälen mot den föreslagna lagstiftningen vida överväga skälen för densamma. Jag hänvisar härvid förutom till de nyss relaterade invändningarna även till den tidigare återgivna reservationen och till de betänkligheter som kommit till uttryck i åtskilliga yttranden.

Jag vill ytterligare framhålla, att den lagstiftning som år 1934 genomförts angående väpnade kårer innefattar förbud mot sådana sammanslutningar, som genom sin organisation och verksamhet eller andra omständigheter måste anses syfta till att utgöra ett maktmedel av sådan art som militär trupp eller polisstyrka. Därmed har redan ingripande skett mot sammanslutningar som genom påtagliga yttre kännetecken röja syftet att använda våld i de politiska striderna. Vidare har lagstiftningen angående förvärv och innehav av vapen nyligen på Kungl. Maj:ts initiativ avsevärt skärpts, varigenom möjligheten för ytterlighetsriktningar att i hemlighet organisera sig för att medelst väpnat våld störa ordning och säkerhet i hög grad minskats.

Under de av professor Thyrén verkställda förarbetena för en allmän strafflagsrevision har möjlighet till upplösning av politiska ytterlighetspartier på grund av statsfientlig verksamhet icke ifrågasatts. Däremot innehåller professor Thyrens utkast till strafflag, efter den norska strafflagens föredöme, bestämmelse om straff för den som deltagar i sammanslutning, vilken har till syfte att föröva eller framkalla brott eller för uppnående av sitt syfte använder brottsliga medel. Ett stadgande av denna art synes i och för sig kunna övervägas till införande i en ny svensk strafflag. Men jag anser icke tillräckliga skäl föreligga att redan nu upptaga det till slutlig prövning.

2. Inskränkningar i föreningsrätten för viss i allmän tjänst anställd personal.

Frågan om inskränkningar i viss i allmän tjänst anställd personals rätt att vara ansluten till såsom statsfientliga ansedda ytterlighetspartier har i kommitténs betänkande varit föremål för närmare övervägande. Redan i samband med behandlingen av kårlagen diskuterades i vad mån ämbets- och tjänstemän som befundes anslutna till enligt lagen förbjudna kårer borde drabbas av särskilda påföljder. I det sakkunnigbetänkande som låg till

grund för lagen uttalades att personer som äro anställda i det allmännas tjänst, i all synnerhet de som tillhöra polis- eller militärväsendet, ha en alldeles särskild plikt att avhålla sig från varje otillåten befattning med sådana sammanslutningar, som avse att med våldsamma medel störa ordningen eller ingripa på områden som äro förbehållna offentliga organ. I huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag blev ock i nämnda lag stadgat att där den brottslige är tjänsteman i statens eller kommuns tjänst, detta skall anses såsom försvärande omständighet och att denne, ändå att han dömes till ringare straff än straffarbete, skall kunna dömas till avsättning eller mistning av tjänsten på viss tid.

I det nu föreliggande kommittéförslaget har spörsmålet om i det allmännas tjänst anställdas befattning med politiska partibildningar upptagits i ett större sammanhang. Kommittén erinrar om, att i vissa länder tjänstemän eller åtminstone militärer ej få deltaga i politiska partibildningar eller utöva aktiv politisk verksamhet. Till grund för sådana bestämmelser torde ligga den ofta av gjorda erfarenheter bekräftade uppfattningen, att en politiserande ämbetsmannakår och i främsta rummet en politiserande officerskår kan utgöra en fara för statsmaskineriets behöriga gång, särskilt i orostider. Genom sin hand över statsmaskineriet eller över krigsmakten äger ämbetsmannen eller en militär befälhavare en makt som, om den brukas på ett illojalt sätt, kan innebära stora vådor för statsordningen och individens frihet. Ett förbud mot aktivt deltagande i det politiska livet kan därför ha framstått som en garanti mot missbruk.

I vårt land är emellertid, såsom kommittén framhåller, den traditionen fast utbildad, att tjänstemannen dock i princip skall ha samma rätt som varje annan medborgare att aktivt deltaga i politisk verksamhet, att tillhöra det parti han önskar och vara verksam för främjandet av dess mål. Att helt bryta mot denna princip och att i likhet med vad som sker på vissa håll i utlandet meddela allmänt förbud för tjänstemän eller militär personal att aktivt deltaga i den politiska striden finner kommittén icke vara berättigat för vårt lands del.

Till ett annat resultat har kommittén kommit såvitt angår vissa särskilda kategorier av befattningshavare, nämligen försvarsverkets och ordningsmaktens personal. Ett förbud, avseende endast dessa personalgruppers anslutning till vissa ytterlighetspartier, skulle utgöra ett stöd för åtgärderna mot den disciplinupplösande propagandan inom försvarsväsendet. Vidare vore det enligt kommitténs uppfattning för känslan av lugn och trygghet i samhället viktigt, att hos den stora allmänheten tilltron till de här ifrågavarande samhällsorganens pålitlighet och lojalitet icke rubbades. Det vore visserligen sant, att ingenting inträffat, som i stort sett givit anledning att betvivla denna pålitlighet och lojalitet, men det syntes böra förhindras att enskilda befattningshavare genom sin anslutning till ytterlighetspartierna eller medverkan i oöverlagda handlingar och uppträden från sådant håll föranledde en ändrad uppfattning. I fråga om befattningshavare i dessa kårer måste kravet på deras återhållsamhet i den politiska striden ställas högre än för andra befatt-

ningshavare. Kommittén anser därför det böra förbjudas krigsmaktens fast anställda personal och dess reserver samt befattningshavare vid polisväsendet att deltaga i sammanslutning, vars verksamhet är sådan eller vilken ålägger sina medlemmar sådana förpliktelser, att fara för behörigt fullgörande av vederbörandes tjänsteplikt kan uppkomma. Likaledes föreslås förbud för nämnda befattningshavare att främja sådan sammanslutnings verksamhet. Med hänsyn till åklagarens ställning till ordningsmakten har kommittén ansett nödvändigt att inbegripa befattningshavarna vid åklagarväsendet uti ifrågavarande lagstiftning. Kommittén förordar, att även försvarsverkets civila personal medtages i förbudet.

Vad angår de personalgrupper, som kommittéförslaget avser, torde några särskilda krav på politisk återhållsamhet i varje fall icke böra uppställas på försvarsverkets civila personal. För denna böra ej andra regler gälla än t. ex. för personalen vid statens affärsdrivande verk eller vid den privata krigsmaterielproduktionen. I fråga om de övriga i förslaget upptagna kategorier befattningshavare, krigsmaktens fast anställda personal och dess reserver samt befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet, finner jag visserligen liksom kommittén att sådan personal alldeles särskilt bör avhålla sig från varje deltagande i sammanslutningar som ha statsfientligt syfte. Därmed är dock icke sagt att dessa befattningshavare böra underkastas en sådan särslagstiftning som den föreslagna. Mot en sådan synas kunna anföras i stort sett samma skäl som gjorts gällande mot en lagstiftning om förbud för organisation och dess verksamhet överhuvud. Genom ett förbud för de anställda att ansluta sig till en sammanslutning torde man endast kunna hindra deras yttre anslutning till denna. Däremot lär det med fog kunna betvivlas att ett sådant förbud skulle avhålla dem från att i hemlighet gynna sammanslutningens verksamhet. Ett förbudsbeslut, vilket ju enligt kommittéförslaget skulle utfärdas att gälla för viss i beslutet namngiven sammanslutning, skulle dessutom kunna kringgå genom bildande av en ny sammanslutning med annat namn men med i huvudsak samma syfte. Det kan alltså tänkas att ett förbud för att bli effektivt skulle behöva åtföljas av en serie nya förbud. En sträng polisövervakning med därav följande irritationsmoment komme säkerligen att bli nödvändig för upprätthållande av meddelat förbud. Lagstiftningen skulle medföra en offentlig kontroll över de anställdas privatliv av föga tilltalande art och sätta dem i en fullständig undantagsställning i förhållande till andra medborgargrupper. Redan nu finnas vidare för större delen av dessa personalgrupper bestämmelser som torde ålägga dem en viss återhållsamhet beträffande den verksamhet varom här är fråga, i den mån nämligen denna kan anses för dem innefatta ett klandervärt uppförande. I 96 och 97 §§ strafflagen för krigsmakten stadgas sålunda under vissa omständigheter straff för militär personal som utom tjänsten brister i anständigt uppförande, och enligt 17 § i polisreglementet kan disciplinär bestraffning följa för i reglementet avsedd befattningshavare, som i sin enskilda vandel förhåller sig på sådant sätt, att aktningen för polistjänsten sättes i fara. Även må nämnas, att den som tillhör det vid krigsmakten fast anställda manskapet kan avskedas om

han befinnes olämplig för fortsatt anställning [marinen och flygvapnet] eller fortsatt utbildning till underbefäl [armén].

En sådan lagstiftning som den föreslagna bör i varje fall ej ske utan synnerligen starka skäl. Såsom kommittén själv förklarar har emellertid ingen inträffat som i stort sett givit anledning att betvivla pålitligheten och lojaliteten hos nu ifrågavarande befattningshavare. De ha ej heller annat än i sällsynta undantagsfall missbrukat sin rätt till fri meningsyttring och föreningsverksamhet. Det torde även kunna förväntas, att kårerna själva, om frågan skulle bliva mera aktuell, skola ingripa självdisciplinerande på detta område.

Vid nu angivna förhållanden finner jag mig i likhet med två reservanter inom kommittén ej kunna förorda den av kommittén i nu förevarande ämne föreslagna lagstiftningen.

3. Militär personals deltagande i möten och demonstrationståg.

I anledning av framkomna önskemål från militärt håll om ytterligare inskränkningar i militärens frihet att deltaga i möten och demonstrationståg har kommittén understrukit, att fullgörandet av en medborgerlig skyldighet sådan som värnplikten icke bör åtföljas av större inskränkningar i de medborgerliga friheterna än sådana, som kunna vara erforderliga för det behöriga fullgörandet av tjänsten. Kommittén framhåller jämväl, att militär befälhavare icke äger påbjuda inskränkningar i utövandet av de medborgerliga friheterna annat än i den mån tjänstens fordringar oundgängligen kräva det eller stadgande i allmän lag kan åberopas. Genom 1906 års lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster och 73 § strafflagen för krigsmakten ha inskränkningar i mötesfriheten stadgats. Enligt 1906 års lag kan förbud utfärdas endast i fråga om viss redan kungjord sammankomst, däremot icke generellt förbud mot visst slag av sammankomster. Kommittén har ej heller ansett sig kunna förorda lagändring i syfte att möjliggöra generella förbud, fränsett att kommittén föreslagit förbud för krigsmanskap att bevista sammankomster som anordnas av sammanslutning, vilken krigsmaktens fast anställda personal ej skulle få tillhöra. Då jag icke kunnat ansluta mig till kommitténs förslag om inskränkningar i militärpersonalens föreningsrätt, kan jag givetvis icke heller upptaga kommitténs förslag i nyssnämnda hänseende. I likhet med kommittén hyser jag för övrigt principiellt den uppfattningen, att generella förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa slags möten icke äro påkallade.

Kommittén har vidare föreslagit en utvidgning av 1906 års lag beträffande det lokala område, inom vilket befälhavare skall äga förbjuda krigsmanskap att deltaga i viss sammankomst. Någon sådan utvidgning av nämnda lag finner jag emellertid ej heller påkallad.

Däremot ansluter jag mig till kommitténs förslag om förbud för militär, såväl manskap som befäl, att i uniform deltaga i demonstrationståg. Vad särskilt angår politiska demonstrationståg giver ett uppträdande i uniform lätt,

åtminstone om de uniformsklädda deltagarna utgöra en samlad grupp i demonstrationståget, intrycket av att deltagarna i sin egenskap av militärer manifesterade sin mening. Dylika tendenser att politisera den officiella uniformen synas lika olämpliga som ett uppträdande i politiska partiuniformer, vilket som bekant numera är förbjudet. Av praktiska skäl synes förbudet, såsom även kommittén föreslagit, böra omfatta alla slags demonstrationståg. Enligt kommitténs förslag skulle i fråga om manskapet förbudet intagas i den lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i demonstrationståg och vissa sammankomster, som skulle ersätta 1906 års lag. Däremot ansåg kommittén att officerare och underofficerare ej borde inbegripas under den nya lagen utan att beträffande dem saken lämpligen kunde regleras i de militära reglementena. Då det ifrågasatta förbudet närmast torde böra betraktas som en ordningsföreskrift till skydd mot missbruk av uniformen, synes det emellertid ligga närmast till hands att även såvitt avser manskapet reglera förbudet i de militära reglementena. Härigenom vinnes även, att bestämmelserna bli enhetliga för all militär personal. Brott mot förbudet torde med denna ordning bli att anse såsom försummelse av tjänsteplikt enligt 130 § strafflagen för krigsmakten.

Två reservanter i kommittén ha framhållit, att ett förbud av angiven art förutsatte en uppmjukning av bestämmelserna om meddelande av civilpermission. Jag delar denna mening. Då, såsom av det anförda framgår, det av mig förordade förbudet icke riktar sig mot militärpersonalens rätt att deltaga i demonstrationståg utan endast mot att uniform därvid användes, synes förbudet böra förbindas med åtgärder i syfte att i möjligaste mån bereda ifrågavarande personal tillfälle att i civil dräkt deltaga i sådant tåg.

Frågan om de ändringar i reglementena som erfordras för förbudets genomförande torde komma att av chefen för försvarsdepartementet hos Kungl. Maj:t anmälas.

4. Skärpta straffbestämmelser mot våldsanvändning och oordningar.

En bland de metoder, som under senare tid kommit till användning från vissa ytterlighetsriktningars sida i den politiska striden, är organiserandet av uppträden vid politiska motståndares möten i syfte att störa och hindra dessa och tillika göra reklam för den egna meningsriktningen. Dyligt tillvägagångssätt kan icke av en demokratisk stat tolereras. Det innefattar, såsom kommittén framhållit, angrepp på en av de institutioner, som äro nödvändiga för en demokratisk styrelseform. Till den medborgerliga församlingsfriheten höra ej blott garantier mot godtyckliga ingripanden från myndigheterna utan även effektivt skydd mot störanden av möten från enskildas sida. Erfarenheter från främmande länder visa ock, att uppträden av denna art ha tendens att under politiskt oroliga tider framkalla liknande uppträden från den motsatta kanten och i hög grad öka irritationen och spänningen.

För närvarande kan ofog av denna art, därest ej våld begås, i allmänhet beivras endast såsom förargelseväckande beteende och straffas sålunda en-

ligt 11 kap. 15 § strafflagen med ett maximistraff av 100 kronors böter. Kommittén har föreslagit en särskild lag om mötesskydd. Enligt densamma skulle även frihetsstraff kunna ådömas den, som genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt söker hindra eller försvåra hållandet av allmän sammankomst för överläggning om allmänt eller enskilt ärende eller för åhörande av föredrag. Jag ansluter mig i princip till kommitténs förslag och förordar alltså, att förslag i ämnet förelägges riksdagen. De erforderliga nya bestämmelserna torde dock, i stället för att upptagas i särskild lag, böra inarbetas i 11 kap. strafflagen såsom en ny paragraf, benämnd 9 a §.

Kommittén har i detta sammanhang upptagit även frågan om utsträckning av anmälningsskyldighet och tillståndsvång för möten och demonstrationståg på landsbygden. Kommittén föreslår härutinnan dels att de för städerna gällande reglerna om tillståndsvång för tillställningar utomhus skola utsträckas till landsbygden såvitt avser demonstrationståg, dels ock att visst område å landet må genom beslut av länsstyrelse, som underställes Kungl. Maj:ts prövning, i allo likställas med städerna i fråga om skyldighet att göra anmälan om eller söka tillstånd till möten. Två av kommitténs ledamöter ha reserverat sig mot dessa förslag såtillvida, att de motsatt sig en utsträckning till landsbygden, genom beslut av länsstyrelse, av hela den ordning, som för närvarande är gällande för städer och vissa stadslignande samhällen samt, på grund av särskilda beslut, för områden invid eller i närheten av stad. Reserveranternas hysa mindre betänkligheter mot en anmälningsskyldighet, men anse det dock böra övervägas, om ens en sådan ordning är påkallad.

Hithörande frågor ha så nyligen som vid 1932 års riksdag varit föremål för behandling. Det av Kungl. Maj:t då i proposition framlagda förslaget om tillståndsvång för utomhusmöten på landsbygden blev därvid av båda kammarna avslaget. Ett i riksdagen framfört förslag om anmälningsplikt för utomhusmöten å landsbygden avlogs av andra kammaren och bifölls av första kammaren.

De skäl som vid 1932 års riksdag föranledde den negativa utgången av dessa förslags behandling torde alltså vara bärande. Även utan att anmälningsplikt införes för den rena landsbygden, torde polismyndigheten lätt erhålla kännedom om tillämnade utomhusmöten eller demonstrationståg av någon betydelse ur ordningssynpunkt. Det ligger i sakens natur, att vederbörande fjärdingsmän och polismän erhålla instruktion att till landsfiskalen inrapportera utlysta möten, så snart det finnes anledning antaga, att åtgärder ur ordningssynpunkt behöva vidtagas. I särskilt oroliga situationer äger dessutom länsstyrelsen i sin egenskap av högsta polismyndighet förbjuda hållande av allmän sammankomst, fridlysa vissa områden m. m., om sådant finnes erforderligt för upprätthållande av ordning och säkerhet. Jag har med hänsyn till vad sålunda anförts, efter samråd med chefen för socialdepartementet, icke ansett kommitténs ifrågavarande förslag böra föranleda någon lagstiftningsåtgärd.

5. Missbruk av yttrande- och tryckfrihet.

Kommittén har övervägt att efter utländska förebilder straffbelägga offentligt smädande och hetsande mot författningen, nationen eller statens flagga eller vapen samt upphetsande mot varandra av olika grupper av befolkningen på grund av olikheter vare sig i ras, religion eller politiska och sociala övertygelser. Sådant smädande och hetsande, framhåller kommittén, utgör ett viktigt led i de diktatursträvande partiernas verksamhet. Å andra sidan måste det enligt kommitténs mening vara synnerligen vanskligt att avgöra, var den skarpa men berättigade kritiken upphör och den som skymfande och hetsande betecknade vidtager. Staten bör ålägga sig en viss återhållsamhet, då det gäller att skydda den goda tonen och smaken i det politiska livet. Här måste man i stället i hög grad lita på de naturliga reaktioner, som förlopningar och osmakliga uttrycksätt utlösa. Det påpekas vidare i betänkandet, att straffbestämmelsen angående förgelseväckande beteende kan komma till användning beträffande muntliga offentliga yttranden. Kommittén stannar vid att icke föreslå några allmänna bestämmelser efter berörda utländska förebilder. Icke heller har kommittén funnit tillräckliga skäl föreligga för straffbestämmelser angående smädelser mot allmänt organ som sådant eller mot viss kår eller grupp av ämbets- eller tjänstemän. Frågan härom anses ha ett naturligt sammanhang med frågan om ärekränkning av andra kollektiva enheter och böra lösas vid en blivande strafflagsreform.

Däremot har kommittén förordat införandet av nya *straffbestämmelser mot den lögnaktiga propagandan*, så avfattade att de även skulle innefatta visst skydd mot nedsättande, lögnaktiga omdömen om allmänt organ.

Redan för närvarande finnes i tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 12 ett straffstadgande avseende lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande och förledande. I strafflagen finnes ingen annan motsvarighet till tryckfrihetsförordningens nyssnämnda stadgande än bestämmelsen i 8 kap. 14 §, vari med straff hotas den, som sprider 'kring landet ut lögner eller falska rykten, de där för rikets säkerhet farliga äro, i uppsåt att därmed komma allmänt buller eller oväsande åstad'. Då tryckfrihetsförordningen endast avser brott genom tryckt skrift, följer härav att lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar icke äro straffbara i samma utsträckning, när de framföras muntligen, t. ex. på ett offentligt möte, som när de spridas i tryckt skrift. Vidare är tryckfrihetsförordningens bestämmelse föga effektiv på grund av den låga straffskalan (böter från och med 33 riksdaler 16 sk. till och med 100 riksdaler samt skriftens konfiskation). I yttrande av de inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga, som haft att behandla vissa frågor angående reformering av tryckfrihetsförordningen, har föreslagits bibehållandet av brottsbeskrivningen i § 3 mom. 12 tryckfrihetsförordningen men skärpning av straffskalan. Samtidigt förutsattes ett särskilt stadgande såväl i tryckfrihetsförordningen som i strafflagen angående sådana falska rykten, vilka ingå såsom ett led i en mot staten såsom sådan riktad agitationsverksamhet. Bestämmelsen i § 3 mom. 12

tryckfrihetsförordningen avses därigenom bliva inskränkt till att åsyfta rykten, vilka äro skadliga för den enskilde. Beträffande den mot staten riktade lögnaktiga propagandan har nu, såsom förut nämnts, kommittén framlagt dels förslag till ny lydelse av 8 kap. 14 § strafflagen, dels förslag till nytt moment i § 3 tryckfrihetsförordningen. Enligt de sålunda föreslagna bestämmelserna skulle straff drabba den, som uppsåtligen ger allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uppgifter ägnade att väcka förakt för allmänt organ eller att framkalla fara för rikets säkerhet eller allmän ordning och frid. I straffskalan skulle ingå fängelse och böter.

För egen del ansluter jag mig i huvudsak till dessa förslag såsom ägnade att i viss mån stävja en med ohederliga medel arbetande hetspropaganda. I formellt avseende torde de dock böra underkastas någon jämkning, varjämte de nya bestämmelserna i 8 kap. strafflagen av skäl som i det följande skola angivas böra där insättas såsom en ny 29 a §.

Jag biträder likaså, med vissa jämkningar, ett av kommittén utarbetat förslag om *utvidgning av den allmänna åtalsrätten beträffande ärekränkingsbrott mot ämbets- och tjänstemän* samt med dem likställda. En måttlös smädelsetrafik mot personer i statens tjänst eller betrodda med offentliga uppdrag har under senare år varit ett omtyckt led i vissa ytterlighetsriktningars propaganda. Såsom kommittén i motiven till förslaget uttalat, torde den enskildes obenägenhet att taga initiativ till rättegång vid dylika kränkningar vara en av anledningarna till de ohämmade överdrifter, som härutinnan ofta komma till uttryck i agitationen. Enligt förslaget skulle allmänt åtal föreskrivas, ej endast såsom för närvarande, då ärekränkningen skett i eller för ämbetet eller tjänsten, utan även då ärekränkningen avser förhållande utom ämbetet eller tjänsten av beskaffenhet att den kränkte därigenom kan anses ovärdig det förtroende och den aktning, som ämbetets eller tjänstens behöriga utövning kräver. Varken enligt gällande rätt eller enligt kommittéförslaget skulle emellertid allmänt åtal kunna äga rum, om dylik ärekränkning mot befattningshavare skett först sedan han lämnat befattningen. Då denna begränsning uppenbarligen är otillfredsställande, synes den allmänna åtalsrätten enligt förevarande paragraf böra utvidgas till att omfatta även det fall att den ärekränkte ej längre innehar befattningen. Vissa motsvarande ändringar torde böra vidtagas i tryckfrihetsförordningen.

Bland åtgärder, avsedda att stävja missbruk av yttrande- och tryckfrihet, har kommittén föreslagit vissa skärpningar i de bestämmelser, som särskilt rikta sig mot *propagandan inom försvarsverket*. De viktigaste av dessa bestämmelser ha upptagits i ett förslag till lag angående skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden. Till denna lag skulle överflyttas nuvarande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen § 4 mom. 12—14 angående indragning av visst slag av propagandaskrifter, som anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg; dock skulle bestämmelserna jämkas i formuleringen och därjämte utsträckas till att gälla även icke tryckta skrifter. Vidare skulle i lagen införas bestämmelser om straff för spridande av här åsyftade skrifter bland militär personal, vilka bestämmelser skulle innehålla även den nyheten att

handläggningen av hithörande mål skulle ske i vanliga processuella former och ej enligt tryckfrihetsförordningen. I motiven till dessa förslag har kommittén anfört att nuvarande bestämmelser äro i olika hänseenden bristfälliga och ineffektiva. Beskrivningen av indragningsbara skrifter (sådana som uppenbarligen äsyfta 'att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden') vore icke fullt tillfredsställande och en enhetlig beskrivning i olika lagrum av de propagandaskrifter, som äsyftades, borde eftersträvas. Det vore en brist i det nuvarande systemet att indragning kan ske endast av tryckt skrift. Straff drabbade för närvarande endast den som sprider skrift, som honom veterligt är föremål för indragningsförordnande. Enligt kommitténs uppfattning borde det vara straffbart att vid trupp eller å fartyg sprida skrift av det innehåll, som här avses, så snart skriften är avsedd att utslutande eller åtminstone huvudsakligen spridas bland krigsfolk och spridaren är underkunnig om skriftens innehåll. Indragningsförfarandet borde alltså kompletteras med straffbestämmelser, riktade ej blott mot överträdelser av ett meddelat indragningsbeslut utan överhuvud mot spridning bland militär av skrifter med visst innehåll, oavsett om de ännu hade indragits eller icke. Frågan om spridningens straffbarhet skulle icke vara beroende av skriftens straffbarhet enligt tryckfrihetsförordningen. Enligt förslaget skulle straffhotet avse ej blott skrifter som anträffades vid trupp eller å fartyg utan även skrifter, som eljest spridas bland krigsfolk eller bland värnpliktiga, vilka ej äro krigsmän men samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen.

Vad först angår de nuvarande bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen angående rätt till indragning vid trupp eller å fartyg av propagandaskrifter, som uppenbarligen äsyfta 'att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden', så kunna helt visst befogade anmärkningar riktas mot beskrivningen av förutsättningarna för indragbarhet. Jag anser dock icke denna fråga i och för sig för närvarande med nödvändighet påkalla grundlagsändring. Till syftet torde för övrigt den nuvarande beskrivningen icke mycket skilja sig från den av kommittén föreslagna: 'skrift, vilken genom meddelande av mot disciplinens krav stridande förhållningsorder, genom försök att uppväcka hat mot befälet eller på annat sätt uppenbarligen äsyftar att undergräva krigslydnaden'. Enligt båda formuleringarna är det disciplinens ('krigslydnadens') undergrävande, som skall vara äsyftad för att indragning må äga rum.

Jag är ense med kommittén därom att nuvarande lagstiftning företer en omotiverad lucka, när indragning kan drabba tryckt skrift, men icke stencilerad eller annan skrift som blivit mångfaldigad på annat sätt än genom tryck. En komplettering av lagstiftningen i detta hänseende synes mig så mycket hellre böra ske som de nuvarande bestämmelserna kunna vara ägnade att främja spridandet av ljusskygga, icke tryckta skrifter, vilka ofta stå på ett lägre plan och äro mer ansvarlösa till innehållet än tryckta agitationsskrifter.

En utvidgning enligt kommitténs förslag även av straffbestämmelserna mot spridning av de för militärer avsedda propagandaskrifter, som för närvarande äro — om de anträffas vid trupp eller å flottans fartyg — endast indragbara, synes mig däremot möta principiella betänkligheter. Juryförfarandet skulle enligt förslaget här ej komma till användning. Straffhotet skulle kunna drabba den som givit spridning åt en skrift, vilken ej varit föremål för indragning eller kvarstad och ej heller i vanlig ordning under tryckfrihetsprocess förklarats brottslig. Denna utbrytning ur tryckfrihetsförordningen av de disciplinupplösande skrifterna skulle medföra, att en dylik skrift, som kunde fritt spridas bland civilbefolkningen, bleve betraktad såsom brottslig, om den komme i händerna på militär personal, oavsett att skriften ej varit föremål för indragning. Den som t. ex. vid ett offentligt möte, vid vilket militärer vore närvarande, försålde även till dem ett tidningsnummer, innehållande en artikel, som enligt domstols uppfattning sedermera befundes förgrifflig jämlikt beskrivningen i den föreslagna lagen, bleve hemfallen åt straff, oaktat tidningsnumret eljest finge fritt spridas och förutsättningarna för en fällande dom enligt tryckfrihetsförordningen ej förelåge. Vidare skulle tidningsnumrets brottslighet, om däri ansåges förekomma t. ex. uppmaning till brott, komma att bedömas dels genom juryförfarande för att det spritts bland civila, och dels enligt vanliga rättegångsregler för att det spritts bland militärer.

Den föreslagna utvidgningen av straffbestämmelserna synes ej heller vara påkallad av något starkare behov. Nu gällande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten, sådana de utformats genom de s. k. Staafflagarna, äro — bortsett från vad tidigare anmärkts beträffande stencilerade och därmed jämställda skrifter — tillräckligt vidsträckta att kunna drabba även åtskillig i indirekta former framträdande hetspropaganda mot militärtjänsten och befälet. I vissa hänseenden gå de nuvarande bestämmelserna genom sin allmänna avfattning längre än som enligt min mening är väl förenligt med tryckfrihetens grundsatser. De nu föreslagna skärpningarna skulle visserligen avse endast skrifter, som äro uppenbarligen avsedda för spridning bland värnpliktiga och annan militär personal, och sålunda ej drabba tryckalster, avsedda för allmänheten överhuvud. Men icke heller en så begränsad lagstiftning, avseende att undertrycka illojal och otillbörlig propaganda bland militärer, låter sig genomföra utan oskäligt intrång på tryckfriheten. Genom de av mig förut tillstyrkta förslagen om vidgade straffbestämmelser mot lögnaktiga framställningar skulle dessutom en viss kategori av de hätskaste och mest ovederhäftiga skrifterna kunna åtkommas på ett effektivare sätt än hittills. Det må ock anmärkas att i rättspraxis utdelning av indragen skrift dels omedelbart utanför kasernområde till inryckande värnpliktiga, dels vid järnvägsstation, varifrån en del värnpliktiga skulle tåga till kasern, synes ha betraktats såsom överträdelse av indragningsbeslutet. Civil polismyndighet, som efter anmodan av militärbefälet fråntagit civila utdelare av skrifterna de av dem innehavda exemplaren och därför ställts under åtal av justitieombudsmannen, har genom ut-

slag av högsta domstolen frikänts från ansvar (N. J. A. 1929, s. 239). Härav torde framgå att domstolarna numera giva en vidsträckt tolkning åt uttrycket 'vid trupp' i bestämmelserna om indragning av skrifter, som anträffas 'vid trupp eller ombord å flottans fartyg'. Föreligger det fallet att en utdelare av indragen skrift, oaktat han har kännedom om indragningen, fortsätter att sprida skriften 'vid trupp eller ombord å flottans fartyg', drabbas han redan för närvarande av straff. Såsom jag förut erinrat torde emellertid en komplettering krävas av gällande lagstiftning till förhindrande av spridning av disciplinupplösande skrifter som mångfaldigats genom stencilering eller på liknande sätt. I anledning härav har jag låtit utarbета ett förslag till lag angående indragning av vissa skrifter, vilket avser sist omnämnda skrifter och stadgar rätt till indragning av dylika skrifter i en ordning, som nära ansluter sig till den, som enligt tryckfrihetsförordningen gäller beträffande tryckta skrifter. Härigenom synes ett av de viktigaste önskemålen med kommitténs förslag i nu ifrågavarande avseende bliva tillgodosett. Nämda lagförslag föranleder viss ändring i 72 § strafflagen för krigsmakten.

6. Övriga lagförslag.

De av kommittén behandlade spörsmålen om ändringar i tryckfrihetsförordningens bestämmelser angående dels den chefen för justitiedepartementet åliggande befattningen med tryckta skrifers övervakande, dels ansvarigheten för innehållet i periodiska tryckalster, dels ock ingripande mot flygblad och affischer komma att övervägas i samband med vissa andra föreslagna ändringar i tryckfrihetsförordningen.

Kommittén har uppmärksammat en annan från kommunistiskt håll be driven verksamhet med avseende å försvaret än propagandan, nämligen *insamlandet av uppgifter som avse militära förhållanden*. Då gällande straffbestämmelser angående spioneri befunnits ofullständiga, föreslås ett tillägg till 8 kap. strafflagen — såsom 21 a § —, varigenom kriminalisering skulle i viss utsträckning ske av verksamhet, avseende insamlande av i tryck ej offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets försvar eller angående förhållanden, som ha inflytande på rikets försvarskraft. För egen del tillstyrker jag i princip detta lagförslag, vilket även föranleder ändringar i 127 och 133 §§ strafflagen för krigsmakten. Det må nämnas, att en lagbestämmelse om skydd mot insamlande även av icke hemliga uppgifter under år 1935 tillkommit i Schweiz.

Det av kommittén föreslagna tillägget till kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. avser en fråga, som kan av Kungl. Maj:t i administrativ ordning avgöras. Densamma torde komma att av chefen för försvarsdepartementet hos Kungl. Maj:t anmälas.

Kommittén har slutligen föreslagit vissa ändringar i förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka och i förordningen den 8 maj 1925 angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga dryc-

ker i syfte att möjliggöra förbud mot att driva sådan utskänkningsrörelse, som avses i nämnda förordningar, ifall rörelsen kan antagas hava till syfte att främja verksamhet för undergrävande av krigslydnaden. Emellertid har 1934 års maltdryckskommitté nyligen avgivit förslag till ny förordning angående försäljning av pilsnerdricka med ändrade regler rörande befogenheten att indraga utskänkningsrätt. Efter samråd med chefen för finansdepartementet har jag funnit skäl ej föreligga för att nu, utan avbidan på slutligt ståndpunkttagande till nämnda förslag, upptaga dessa av kommittén angående statsfientlig verksamhet framlagda förslag.

Jag har härmed redogjort för de av kommittén framställda förslagen till lagstiftningsåtgärder och angivit mina allmänna synpunkter på förslagen. I enlighet med vad sålunda anförts har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta förslag till *lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen, lag angående indragning av vissa skrifter samt lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten*. Dessa förslag torde få såsom bilaga fogas till statsrådsprotokollet. Angående den närmare utformningen av förslagen hänvisar jag till den följande specialmotiveringen. Frågan om de ändringar i tryckfrihetsförordningen vilka föranledas av de föreslagna nya bestämmelserna i strafflagen torde jag senare få anmäla.

Speciell motivering.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen.

8 KAP.

21 a §.

Enligt kommitténs förslag stadgas i denna paragraf, att svensk man, som insamlar eller låter insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets försvar eller angående förhållanden, som ha inflytande på rikets försvarskraft, i syfte att därigenom gå främmande makt tillhanda, skall, då uppgifterna ej äro av beskaffenhet att böra hållas hemliga, dömas till fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, till straffarbete i högst två år.

I motiven till förslaget anför kommittén bland annat följande:

Även spioneriverksamhet, som går ut på insamlandet av uppgifter av icke hemlig natur, måste anses vara synnerligen betänklig. Sålunda kunna de uppgifter, som på detta sätt insamlas, då de sammanställas, ge upplysning om förhållanden av hemlig natur. Den kanske betänkligaste sidan av saken är emellertid, att i kretsar, som syssla med denna verksamhet, lätt kan uppstå den uppfattningen, att tillhandagåendet med upplysningar åt främmande makt ej innebär något otillbörligt. Särskilt med den flytande gräns, som existerar mellan förhållanden som böra hemlighållas och sådana, som icke äro av hemlig natur, kan denna uppfattning lätt medföra stora vådor. Det synes därför vara ett viktigt intresse att verksamhet av denna art hejdas, vare sig det rör hemliga eller icke hemliga förhållanden. Kommittén är därför av den meningen att verksamheten bör kriminaliseras även då den avser icke

hemliga förhållanden. Med hänsyn till syftet synes straffstadgandet endast böra avse svensk man. Att det endast gäller den systematiska verksamheten har utmärkts med uttrycket insamlar eller låter insamla uppgifter.

För en av hr Borell beträffande förslaget i denna del avgiven reservation har förut redogjorts.

Departementis-
chefen.

I det av kommittén föreslagna stadgandet ha några jämkningar ansetts böra vidtagas.

Gällande bestämmelser om spioneri i 8 kap. 18—21 §§ strafflagen avse obehörigt uppenbarande eller inhämtande av uppgifter, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som gärningsmannen vet böra hemliga hållas. I kommittéförslaget straffbelägges insamlandet av icke hemliga uppgifter. Emellertid skulle en lucka uppstå, om ej den nya bestämmelsen även komme att omfatta hemliga uppgifter som någon insamlar utan vetskap om att de äro hemliga. En omredigering av paragrafen har med hänsyn härtill vidtagits.

Det i kommittéförslaget angivna spioneriobjektet omfattar i första hand uppgifter rörande rikets försvar men avser även uppgifter om förhållanden som ej direkt röra rikets försvar men eljest ha inflytande på rikets försvarskraft. Med denna formulering synes emellertid stadgandet i fråga om uppgifter av det sistnämnda slaget bli alltför vidsträckt. I det nu utarbetade förslaget har därför spioneriobjektet ansetts böra bestämmas till att avse, förutom uppgifter angående rikets krigsmakt, uppgifter angående andra förhållanden, såvitt deras meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar.

Enligt kommitténs förslag avser stadgandet endast den som insamlar eller låter insamla uppgifter av ifrågavarande slag. I hr Borells reservation har bland annat yrkats, att det för tydlighetens skull borde utsägas att jämväl den som förmedlar sådant insamlande som i paragrafen avses är förfallen till straff. Skäl torde förefinnas för en utvidgning av stadgandet. Det synes sålunda inkonsekvent att låta detta avse den som insamlar eller låter insamla uppgifterna, men däremot ej den som till främmande makt utlämnar redan insamlade uppgifter med vilkas insamlande han ej tagit någon befattning. På grund härav har straffbestämmelsen ansetts böra omfatta även den, som utan att själv ha insamlat eller låtit insamla dylika uppgifter tager befattning med de insamlade uppgifterna i syfte att gå främmande makt tillhanda.

29 a §.

Denna paragraf motsvarar 8 kap. 14 § i kommittéförslaget. Där i föreskrives, att den som uppsåtligen ger allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uppgifter, ägnade att väcka förakt för allmänt organ eller att framkalla fara för rikets säkerhet eller allmän ordning och frid, skall, där ej handlingen särskilt är belagd med högre straff, straffas med fängelse eller böter.

Rörande den sålunda föreslagna bestämmelsen anför kommittén bland annat:

Den nya bestämmelsen torde böra avse utspridande av falska rykten och lögnaktiga uppgifter. Emellertid bör tydligen icke återgivandet av varje falskt

rykte eller lögnaktig uppgift bestraffas. Detta skulle föra för långt. Det ligger i sakens natur, att det ej går att i den politiska debatten helt undvika oriktiga uppgifter, som lämnas i god tro, och även om det skulle förekomma att oriktiga uppgifter medvetet lämnas, torde det, huru motbudande ett sådant tillvägagångssätt än är, vara praktiskt omöjligt att i varje fall ingripa. Verkan av en dylik uppgift är också helt visst i vanliga fall ej farligare än att det kan vara nog med den allmänna opinionens dom och att i den fortsatta diskussionen uppgiften från annat håll rättas. Vad som bör drabbas äro de allvarliga fall, då det falska ryktet eller den lögnaktiga uppgiften är ägnad att väcka förakt för allmänt organ eller att framkalla fara för rikets säkerhet eller allmän ordning och frid och då däråt gives allmän spridning i sådant syfte. — — — Med hänsyn till det sätt, på vilket ett rykte sprides, synes det icke vara lämpligt att beträffande spridningen uppställa samma villkor som för uppmaning till brott i 10 kap. 14 § strafflagen. Bestämmelsen bör lämpligen ingå i 8 kap. strafflagen i stället för dess 14 §, som bör upphävas.

I ett par yttranden har anmärkts, att de föreslagna uttrycken 'väcka förakt för allmänt organ' och 'framkalla fara för allmän ordning och frid' vore vaga och obestämda. En länsstyrelse har föreslagit att uttrycket 'allmänt organ' borde utbytas mot 'offentlig myndighet'.

Det kan ej bestridas att, såsom i ett par yttranden anmärkts, de i kommittéförslaget använda uttrycken 'väcka förakt för allmänt organ' och 'framkalla fara för rikets säkerhet eller allmän ordning och frid' äro tämligen obestämda och svävande. Genom en närmare specificering skulle emellertid stadgandet kunna bliva alltför begränsat. På ett par punkter har dock kommittéförslaget ansetts böra givas en annan formulering. Uttrycket 'allmänt organ' — som är hämtat ur professor Thyréns strafflagsutkast, vari det förutsattes att i den nya strafflagen skulle komma att lämnas en definition på innebörden av uttrycket — har sålunda utbyts mot uttrycket 'offentlig myndighet eller annat organ som äger besluta i offentliga angelägenheter'. Under sistnämnda uttryck inbegripas, bland andra, folkvalda församlingar med beslutanderätt, såsom landsting, stadsfullmäktige m. fl. Vidare har i stället för det i kommittéförslaget upptagna uttrycket 'allmän ordning och frid' ansetts böra användas uttrycket 'den allmänna ordningen'. Det torde ligga i sakens natur, att det endast är fara för ordningsstörande av mera omfattande art som här avses.

Enligt kommitténs förslag stadgas såsom förutsättning för straff, att allmän spridning gives åt rykten och uppgifter av ifrågavarande slag. Det kunde naturligen ifrågasättas om icke sättet för spridningen borde angivas såsom i 8 kap. 3 § och 10 kap. 14 § strafflagen, d. v. s. muntligen inför menighet eller annan folksamling eller i skrift som utspritts. Emellertid synes det ej böra möta betänkligheter att, såsom kommittén föreslagit, i det nya lagrummet använda en annan terminologi, som är ägnad att göra stadgandet mera effektivt. Under det nya stadgandet ingår sålunda även ett allmänt spridande som sker genom talrika personliga samtal, yttranden vid enskilda sammankomster etc. Anmärkas må i detta sammanhang, att enligt det nuvarande stadgan-

*Departements-
chefen.*

det i 8 kap. 14 § strafflagen bestraffas spridning 'kring landet' av lögnaktiga uppgifter utan hänsyn till på vilket sätt spridningen skett.

Det nya lagrummet skulle enligt kommitténs förslag ersätta den nuvarande 14 § i 8 kap. Härigenom skulle emellertid även 23 § i 8 kap., i vilket lagrum stadgas straff för underlåtenhet att uppenbara 'sådant brott emot rikets säkerhet som ovan sagt är' (= i 1—22 §§ i kapitlet), bliva tillämplig å det nya lagrummet. Med hänsyn till det nya brottets natur synes emellertid särskilt straffbeläggande av underlåtenhet att uppenbara sådant brott icke kunna ifrågasättas. Då sålunda 23 § icke bör äga tillämpning beträffande det nya stadgandet, har detta ansetts böra upptagas efter 23 § såsom en ny 29 a § i kapitlet. På sätt kommittén föreslagit bör emellertid den nuvarande 14 § i kapitlet upphöra att gälla.

Enligt kommittéförslaget skulle stadgandet icke bliva tillämpligt, där gärningen är med svårare straff särskilt belagd. Härvid torde ha åsyftats ett sådant fall som t. ex. att ett falskt rykte jämväl innebär beskyllning för brott. Det synes dock icke böra uteslutas att lagrummet i förekommande fall vinner tillämpning i konkurrens även med annat strängare lagrum. Den av kommittén föreslagna inskränkningen i lagrummets tillämplighetsområde har därför borttagits.

Såsom förut nämnts erfordras ett stadgandet motsvarande tillägg till § 3 tryckfrihetsförordningen.

11 KAP.

9 a §.

Kommitténs förslag till lag om mötesskydd innehåller, att den som genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt söker att hindra eller försvåra hållandet av allmän sammankomst för överläggning om allmänt eller enskilt ärende eller för åhörande av föredrag skall straffas med fängelse eller, om brottet var ringa eller omständigheterna eljest mildrande, med dagsböter.

I motiven till sitt förslag anför kommittén bland annat följande:

Störande eller hindrande av motståndares möten utgör ett angrepp på en av de institutioner, som äro nödvändiga för att uppbära den demokratiska styrelseformen. Det är också klart att, även där svårare uppträden utelämnade, förhållandet är i hög grad ägnat att framkalla irritation och spänning. Skyddet för församlingsrättens utövande måste nu till ej oväsentlig del ligga i ett straffhot. De straffbestämmelser, som kunna tillämpas vid hindrande eller störande av sammankomster, torde emellertid icke vara tillräckligt effektiva. Därest ej våld begås, blir straffet i allmänhet endast högst 100 kronors böter för förargelseväckande beteende. I främmande länder är straffet för hindrande eller störande av möten i allmänhet strängare än hos oss. Det synes vara erforderligt att i sådana fall av fridstörande tillgripa frihetsstraff. Bötesstraffets effektivitet är, då det gäller brott med politiska motiv, ytterligare nedsatt genom det numera vanliga förhållandet, att böter-

na betalas av för ändamålet insamlade medel och ur särskilt upplagda fonder. Det ifrågasatta skärpanDET av straffskyddet kan tänkas ske antingen genom en höjning av straffet för förargelseväckande beteende i 11 kap. 15 § strafflagen eller ock genom en särskild lagbestämmelse, som direkt tar sikte på hindrande eller störande av möten etc. Mot införande av fängelsestraff i 11 kap. 15 § strafflagen talar, att detta lagrum jämväl avser en mångfald andra förhållanden. Svårigheten med ett särskilt lagstadgande är den avgränsning som är nödvändig. Det kunde ju ifrågasättas, om icke på liknande sätt ett skydd borde skapas mot avsiktligt hindrande eller störande av ett offentligt organs eller en offentlig församlings funktion eller verksamhet. Vidare kunde ifrågasättas att under skyddet inbegripa sammankomster av andra slag, såsom teaterföreställningar, andaktsövningar o. dyl. Även vid dylika tillställningar hava störningar förekommit i politiskt syfte och i den grova formen av kastande av stinkbomber. Kommittén har stannat vid att föreslå ett särskilt lagstadgande, begränsat till allmänna sammankomster för överläggning om allmänt eller enskilt ärende eller för åhörande av föredrag. Det är sådana sammankomster, som ha betydelse för utöandet av de medborgerliga rättigheterna, och det är också i fråga om dem, som behovet av stärkt straffskydd kraftigast gjort sig gällande. Då föredrag i allmänhet medtagits, har man visserligen i någon mån gått utanför de politiska företeelsernas område, men det torde av praktiska skäl ej låta sig göra att inskränka bestämmelsen att gälla endast föredrag av politisk natur. Av formuleringen torde framgå, att uppsåtet måste vara riktat på hindrandet eller störandet. Spontana inpass eller störande intermezzon, som icke ha sin grund i en sådan avsikt, falla sålunda icke under bestämmelsen. Om brottet är ringa eller omständigheterna äro mildrande, synes straffet böra bli böter.

I ett par *yttranden* har uttalats önskemål om skyddets utsträckande till radio-, film- och teaterföreställningar samt till enskilda möten.

Då bestämmelserna i den av kommittén föreslagna lagen om mötesskydd nära sammanhånga med stadgandena i 11 kap. strafflagen om fridsbrott och därför synts böra anknytas till dessa, har såsom anförts i den allmänna motiveringen kommittéförslaget inarbetats i nämnda kapitel och där upptagits såsom en ny 9 a §.

Föremål för straffskydd är enligt hithörande bestämmelser i 11 kap. gudstjänst, annan sammankomst för gemensam andaktsövning, offentlig förrettning, dels av större vikt (å rum där riksdagen är församlad, inför sittande rätt, Konungens befallningshavande eller annat allmänt ämbetsverk), dels av mindre vikt (valförrättning, kommunalstämma m. m.), ävensom sammankomst å allmän plats. Enligt kommittéförslaget skulle ytterligare straffskydd beredas allmän sammankomst för överläggning om allmänt eller enskilt ärende eller för åhörande av föredrag. I sak har jag ej funnit anledning till erinran häremot. Visserligen har det, såsom kommittén också framhållit, inträffat att störande ägt rum även av teater- och filmföreställningar samt andra sammankomster, som ej inbegripas under den föreslagna bestämmelsen. Emellertid torde tillräcklig anledning ej föreligga att i detta sam-

*Departements-
chefen.*

manhang göra bestämmelsen tillämplig även å dylika tillställningar. I redaktionellt hänseende har lagtexten så tillvida jämkats, att det synts onödigt däri angiva, att överläggningen skall avse allmänt eller enskilt ärende.

Medan bestämmelserna i 11 kap. endast avse våldsgärning å person, störande genom svordom och oljud (oväsen) samt annat förargelseväckande beteende, därest handlingen sker å platsen för förrättning eller sammankomst. innefattar det av kommittén föreslagna lagbudet straff för den som söker att hindra eller försvåra sammankomst genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt. Den nya bestämmelsen innebär sålunda ett fullständigare skydd för sammankomster än nu gällande bestämmelser i 11 kap. bereda de sammankomster, å vilka dessa bestämmelser äro tillämpliga. Det torde vara uppenbart att en gärning för att bliva straffbar enligt den nya bestämmelsen måste ske i tämligen nära samband med sammankomsten.

I fråga om straffet föreslår kommittén, att detta bestämmes till fängelse eller, där brottet var ringa eller omständigheterna eljest mildrande, till dagsböter. Vid bedömandet av lämpligheten av en sådan straffskala torde hänsyn böra tagas till straffskalorna i de nyss omnämnda bestämmelserna i 11 kap. För våldsgärning å person vid gudstjänst eller offentlig förrättning av större vikt är straffet straffarbete i två år—fem dagsböter. Om våldsgärning begås vid annan sammankomst för gemensam andaktsövning, vid offentlig förrättning av mindre vikt eller vid sammankomst å allmän plats, skall detta vid straffets bestämmande för våldet anses som försvårande. För oljud eller annat förargelseväckande beteende är straffet beträffande gudstjänst eller annan allmän förrättning av större vikt böter eller fängelse i högst sex månader, beträffande annan sammankomst för gemensam andaktsövning böter samt beträffande offentlig förrättning av mindre vikt och sammankomst å allmän plats högst 100 kronors böter. Den i kommittéförslaget upptagna straffskalan torde såväl med hänsyn till dessa straffskalor i kapitlet som ur saklig synpunkt vara för hög. I sistnämnda avseende torde böra erinras att under det föreslagna stadgandet falla gärningar, som äro av tämligen olikartad beskaffenhet och kunna vara av rätt lindrig art t. ex. vissa försöksbrott. Straffskalan har i anledning av vad sålunda anförts i det nu föreliggande förslaget ansetts böra bestämmas till böter eller fängelse i högst sex månader. Därigenom kommer den att överensstämma med straffskalan för förargelseväckande beteende vid gudstjänst och offentlig förrättning av större vikt. Brottkonkurrens med annat lagrum synes i princip ej böra vara utesluten. Dock har ansetts böra införas en bestämmelse som utesluter konkurrens i sådana fall, då enligt annan paragraf i samma kapitel skulle följa strängare straff.

16 KAP.

15 §.

I kommittéförslaget upptages under denna paragraf en bestämmelse av innehåll, att allmän åklagare skall äga åtala ärekränkning mot ämbets- eller tjänsteman även om den ej skett i eller för hans ämbete eller tjänst men avsett förhållande av beskaffenhet att den kränkte därigenom kan anses ovärdig det förtroende och den aktning, som ämbetets eller tjänstens behöriga utövning kräver.

Kommittén har i motiven anført bland annat följande:

Ämbets- och tjänstemän samt innehavare av allmänna uppdrag få givetvis finna sig i att genom sin offentliga verksamhet inom vissa gränser ge sig till pris åt allmänhetens kritik och kunna icke begära att härvid åtnjuta samma hänsyn som möjligen kan medgivas på det rent privata området. Men de måste å andra sidan beredas effektivt skydd mot kränkningar som minska den auktoritet och det förtroende de böra äga. Det torde vara en brist att ärekränkningar som, utan att ha skett i eller för ämbetet eller tjänsten, ha till syfte att nedsätta vederbörande såsom innehavare därav ej falla under allmänt åtal. Den enskildes obenägenhet att taga initiativ till rättegång vid dylika kränkningar är troligen en av anledningarna till de ohämmade överdrifter som härutinnan ofta komma till uttryck i agitationen.

Den avgörande synpunkten för frågan huruvida åtalet av ett brott skall överlämnas åt åklagaren är, om det allmännas intresse därav är så pass framträdande eller rättskränkningen är av sådan art, att reaktionen från statens sida bör bero av statens eget initiativ. Ur denna synpunkt synes en utvidgning av åtalsrätten beträffande ärekränkingsbrott mot ämbets- och tjänstemän samt med dem likställda vara påkallad. Staten har ett direkt intresse i att ämbets- eller tjänstemännens auktoritet och förtroendet för dem bibehålles. Det må också erinras om att åtalsrätten utomlands i detta fall i regel är mera utsträckt än hos oss. Kommittén föreslår därför sådant tillägg till 16 kap. 15 § strafflagen att då ärekränkning visserligen icke avser den kränktes ämbete eller tjänst men förhållande utom ämbetet eller tjänsten av beskaffenhet att den kränkte därigenom kan anses ovärdig det förtroende och den aktning som tjänstens behöriga utövning kräver, allmän åklagare må åtala sådant brott. Det torde ligga i sakens natur, att om ärekränkningen innehåller viss beskyllning, den förfördelade blir hörd innan åtal anställes och att detta i undantagsfall kan föranleda därtill att åtal ej anställes.

I yttrandena har *justitiekanslersämbetet* bl. a. fäst uppmärksamheten på att hithörande bestämmelser i 10 kap. strafflagen ansetts utesluta ansvar för smädelse som skett efter det ämbetsmannen lämnat den befattning i och för vilken han blivit smädad. En sådan begränsning vore otillfredsställande och framstode särskilt stötande, där den smädade, t. ex. efter befordran, alltjämt vore i offentlig tjänst. Ett par *militärmyndigheter* ha påyrkat att även krigsmanskap måtte erhålla samma skydd som ämbets- och tjänstemän.

I andra yttranden har uttalats, att stadgandet borde begränsas till att avse statens ämbets- och tjänstemän eller ock till innehavare av ämbete eller tjänst, som stode i närmare kontakt med allmänheten. Vidare har anmärkts på att brottsbeskrivningen vore svävande.

Departementis-
chefen.

Den nuvarande bestämmelsen i 16 kap. 15 § strafflagen torde böra så tolkas, att allmän åklagares åtalsrätt skall omfatta ärekränkning ej blott mot ämbets- och tjänstemän utan även mot befattningshavare, vilka enligt 10 kap. strafflagen i avseende å skydd under tjänstutövning likställas med ämbets- och tjänstemän. Av kommitténs motiv framgår ock, att förslaget om utvidgningen av åtalsrätten tillkommit med tanke på icke endast ämbets- och tjänstemän utan även innehavare av allmänna uppdrag. För att förtydliga denna stadgandets innebörd har i lagtexten uttryckligen angivits att det avser innehavare av allmän befattning över huvud.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits måste det anses otillfredsställande, att allmänt åtal ej kan äga rum för ärekränkning mot befattningshavare uti ifrågavarande hänseenden, sedan han lämnat sin befattning. En ändring på denna punkt torde även krävas av hänsyn såväl till befattningshavaren själv som till den grupp befattningshavare han tillhör. För en sådan utvidgning finnes även stöd i främmande rätt. Sålunda stadgas i norska strafflagen, att beskylles någon, som antingen är eller under den tid som avses med beskyllningen var offentlig tjänsteman, för en handling eller ett förhållande, som kan ådraga honom straff eller tjänstens förlust, offentligt åtal alltid kan äga rum. Med hänsyn till det anförda har lagrummet försetts med det tillägg, att det ej skall vara hinder för allmän åklagares åtalsrätt att den ärekränkte ej längre innehade befattningen. Härvid syftas uppenbarligen endast på det fall att ärekränkning avser förhållande, som hänför sig till den tid då han innehade befattningen.

I den nu föreslagna lagtexten ha slutligen i förhållande till kommitténs förslag vidtagits några jämkningar av redaktionell art.

Det ligger i sakens natur, att det kan bliva en ömtålig sak att i det särskilda fallet avgöra, huruvida det förhållande utom befattningen, som ärekränkningen avsett, är av beskaffenhet att göra befattningshavaren ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver. Man lär emellertid kunna utgå ifrån, att domstolar och åklagare komma att iakttaga varsamhet vid stadgandets tillämpning.

Det nya stadgandet torde även föranleda ändringar i § 3 mom. 8 och § 5 mom. 11 första punkten tryckfrihetsförordningen.

Förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter.

Kommitténs förslag till lag angående skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden innebär, såsom i det föregående nämnts, en gemensam reglering utanför tryckfrihetsförordningens ram av ingripande såväl mot tryckta som mot icke tryckta skrifter med disciplinupplösande innehåll. Även icke tryckta skrifter skulle kunna, om de anträffades vid trupp eller ombord å flottans fartyg, indragas i samma ordning som nu gäller i fråga om tryckta skrifter. Indragningsbeslutet skulle alltså meddelas av justitieministerns ombud för tryckfrihetens övervakning och prövas av tryckfrihetskommittén. Såsom förut nämnts innehåller detta lagförslag även vissa andra skärp-

ta bestämmelser till förhindrande av spridning av skrifter med disciplinupplösande innehåll.

I flera av *yttrandena* från *militärmyndigheterna* har, såsom förut antytts, framhållits betydelsen av att den skillnad som nu göres mellan tryckta samt på annat sätt mångfaldigade skrifter borttoges, varigenom indragning skulle kunna ske även av icke tryckt skrift. Därvid har även anförts, att det enligt nu gällande bestämmelser syntes oklart huru en befälhavare skulle förfara med den som innehade eller utspridde icke tryckt skrift.

Såsom i den allmänna motiveringen anförts har det för tryckta skrifter gällande indragningsinstitutet ansetts böra införas även för icke tryckta skrifter. Indragningsinstitutet innebär en utvidgning av rätten att belägga tryckta skrifter med kvarstad. Medan sådan kvarstad endast kan ske i samband med åtal och alltså endast beträffande skrifter, som äro straffbara enligt tryckfrihetsförordningen, kan man genom indragning — vartill militär myndighet äger taga initiativet — åtkomma även icke straffbara skrifter. Straff för disciplinupplösande propaganda i tryckt skrift följer väsentligen endast om därvid förekommer antingen uppmaning till brott eller till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet eller ock smädelse av befäl. Även om skriften icke har sådant innehåll men uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, kan skriften enligt § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen bliva föremål för indragning. Anträffas sådan skrift vid trupp eller ombord å flottans fartyg, må nämligen indragning ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas. Förordnande om indragning meddelas av justitieministerns tryckfrihetsombud i orten men i avbidan på sådant förordnande äger högste befälhavaren vid truppen eller å fartyget provisoriskt vidtaga nödiga åtgärder till förhindrande av skriftens spridning. Förordnandet skall av tryckfrihetsombudet anmälas hos tryckfrihetskommittén, som prövar förordnandets bestånd. Tryckfrihetskommittén prövar indragningen icke endast med hänsyn till skriftens beskaffenhet utan även med hänsyn till frågan huruvida skriften anträffats under sådana förhållanden att indragning må ske. Fastställes indragningsbeslutet, lämnas meddelande till kommandoexpeditionerna. Indragningsförordnandet anses innebära, att skriften ej får spridas vid någon trupp eller å något örlogsfartyg i riket. Straff stadgas i § 4 mom. 14 tryckfrihetsförordningen för den som, medan förordnande om indragning är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg. För den händelse den brottslige lyder under strafflagen för krigsmakten, blir en motsvarande straffbestämmelse i 72 § denna lag tillämplig. Prövningen av om en skrift är av sådan beskaffenhet att den bör indragas är sålunda lagd i civil myndighets hand och såsom garanti mot att indragning ej må ske utan laga skäl är stadgat, att tryckfrihetskommittén skall pröva saken. Anmärkas må emellertid att enligt § 4 mom. 13 tryckfrihetsförordningen i krig högste befälhavaren vid avdelning av krigsmakten må meddela förordnande om in-

*Departement-
chefen.*

dragning. Förordnandet skall dock även då underställas tryckfrihetskommitténs prövning.

Vad angår disciplinupplösande icke tryckta skrifter saknas helt särskilda lagbestämmelser om ingripande däremot. Enligt föreskrifter i de militära reglementena skall den, som erhåller kännedom om att vid trupp sprides [armén och flygvapnet] eller som mottager eller påträffar [marinen och flygvapnet] skrift, vilken uppenbarligen avser att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, ofördröjligen göra anmälan härom till befälet. Av yttranden framgår emellertid att osäkerhet råder om vilka befogenheter som med avseende å icke tryckta skrifter kunna anses tillkomma militärbefälet. Då härtill kommer, att metoderna för mångfaldigande av skrift på annat sätt än genom tryck alltmera utvecklats, är det uppenbarligen i hög grad påkallat, att militärbefälets rätt att ingripa mot sådana skrifter blir reglerad i lag. Behovet av en reglering härutinnan framträder än starkare, sedan genom lagstiftningen om straffprocessuella tvångsmedel rätten i allmänhet att taga föremål i beslag blivit bestämd i lag. Genom indragningsinstitutets införande för icke tryckta skrifter skulle även vinnas, att militärbefälets förfarande med avseende å sådana skrifter, i motsats till vad nu är fallet, lägges under särskild kontroll av civil myndighet.

De ifrågasatta bestämmelserna ha ansetts böra upptagas i en särskild lag, vars innehåll nära ansluter sig till § 4 mom. 12—14 tryckfrihetsförordningen. Därvid har emellertid någon förenkling i förfarandet syntts kunna ske.

Beträffande de särskilda paragraferna i förslaget må följande anmärkas.

1 §.

Den här upptagna bestämmelsen motsvarar stadgandet i § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen.

Såsom i den föreslagna paragrafen angives omfattar lagen 'på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift'. Härmed avses skrift som genom stencilering, duplicering eller på därmed jämförligt sätt framställts i många exemplar. Behörigheten att meddela förordnande om indragning har, med avvikelse från vad som gäller beträffande tryckta skrifter, ansetts kunna överlämnas till militär myndighet. Därvid har legat närmast till hands att låta på stället varande högste befälhavare meddela sådant beslut. Dylig befälhavare tillkommer, enligt 1906 års lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster, prövningsrätten beträffande frågan om manskapet bör förbjudas att besöka viss sammankomst. Med på stället varande högste befälhavare avses platsbefälhavare, ledare av större fälttjänstövning, stationsbefälhavare, chef å fartyg vid självständig expedition o. s. v. Det torde i regel ej bli fråga om officer av lägre grad än regementsofficer. Civil överprövning av indragningsförordnandet har emellertid, såsom förut antytts, ansetts böra

äga rum, därvid överbägende skäl synts tala för att, såsom kommittén föreslagit, låta samma myndighet, som verkställer överprövningen av indragningsförordnande beträffande tryckta skrifter, d. v. s. tryckfrihetskommittén, även pröva indragningsförordnande beträffande icke tryckta skrifter. Något hinder mot att utan grundlagsändring ålägga tryckfrihetskommittén denna uppgift torde icke föreligga.

I likhet med vad som gäller enligt tryckfrihetsförordningens indragningsbestämmelser har den som är befälhavare vid truppen eller å fartyget givits rätt att vidtaga erforderliga åtgärder till hindrande av att skriften sprides innan indragningsbeslut kan utverkas. Med befälhavare avses här den som vid truppen eller å fartyget utövar högsta befälet, t. ex. vid övning med kompani kompanichefen.

Vad slutligen angår uttrycket 'vid trupp' avses härmed trupp såväl i kasern som inom fästning, på övningsplats eller i fält, och uttrycket 'flottans fartyg' är uppenbarligen liktydigt med marinens fartyg, d. v. s. även kustartilleriets fartyg. Någon anledning att här avvika från motsvarande terminologi i tryckfrihetsförordningen har icke ansetts föreligga.

Några särskilda bestämmelser i fråga om indragning av icke tryckta skrifter vid krigstillfälle torde icke erfordras med den nu föreslagna anordningen.

2 §.

Stadgandet motsvarar § 4 mom. 14 tryckfrihetsförordningen. Lyder den brottslige under strafflagen för krigsmakten bör denna tillämpas. Detta kräver en ändring i 72 § sistnämnda lag.

Förslaget till lag om vissa ändringar i strafflagen för krigsmakten.

72 §.

Ändringen i denna paragraf sammanhänger med den föreslagna lagen angående indragning av vissa skrifter, i det att den i paragrafen förefintliga bestämmelsen om straff för den som med vetskap om indragningsförordnande sprider tryckt skrift vid trupp eller å flottans fartyg utvidgats till att avse även dylikt spridande av icke tryckt skrift.

127 och 133 §§.

Ändringarna i dessa paragrafer äro föranledda av förslaget om införande i 8 kap. strafflagen av den nya 21 a § med utvidgade straffbestämmelser mot spioneri.

De nya bestämmelser, som i det föregående föreslagits, torde böra träda i kraft den 1 juli 1936.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets yttrande över de sålunda inom justitiedepartementet utarbetade förslagen till lag om ändring i vissa delar

av 8, 11 och 16 kap. strafflagen, lag angående indragning av vissa skrifter samt lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 14 § strafflagen skall upphöra att gälla, att i 8 och 11 kap. skola införas nya paragrafer, två i 8 kap. betecknade såsom 21 a § och 29 a § samt en i 11 kap. betecknad såsom 9 a §, av följande innehåll, ävensom att 16 kap. 15 § skall erhålla nedan angivna lydelse:

8 KAP.

21 a §.

Svensk man, som i syfte att gå främmande makt tillhanda insamlar eller låter insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller tager befattning med sådana insamlade uppgifter, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst två år dömas.

29 a §.

Den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uppgifter, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet eller den allmänna ordningen eller att väcka förakt för offentlig myndighet eller annat organ som äger besluta i offentliga angelägenheter, straffes med fängelse eller böter.

11 KAP.

9 a §.

Söker man genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt hindra eller försvåra hållandet av allmän sammankomst för överläggning eller för åhörande av föredrag, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med böter eller fängelse i högst sex månader.

16 KAP.

15 §.

Brott som i 7, 8, 9 eller 11 § omförmåles må av allmän åklagare åtalas endast där ärekränkningen skett mot någon i eller för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning eller med avseende å förhållande utom befattningen av beskaffenhet att göra honom ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver, och vare ej hinder för allmän åklagares åtalsrätt att den kränkte ej längre innehade befattningen.

Brott som i 12 § sägs må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej av målsägande till sådant åtal angives.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

Förslag
till
Lag
angående indragning av vissa skrifter.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift, vilken uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att eljest undergräva krigslydnaden, må, vare sig skriften synes straffbar eller icke, på stället varande högste befälhavare meddela förordnande att indragning skall ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas. Den som är befälhavare vid truppen eller å fartyget äger omedelbart vidtaga nödig åtgärd för hindrande av sådan skrifts spridande inom truppen eller å fartyget under tid som åtgår till dess förordnande om indragning kan av honom utverkas.

Förordnande om indragning, vilket genast må gå i verkställighet, skall ofördröjligen anmälas hos tryckfrihetskommittén, och ankommer på denna att pröva huruvida förordnandet skall äga bestånd.

2 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffes, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, efter nämnda lag, samt eljest med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

3 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, förvandlas de enligt allmänna strafflagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

Förslag
till
Lag
om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 72, 127 och 133 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

72 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Sker brottet vid tillfälle som i 65 § sägs, må till straffarbete i högst ett år dömas.

127 §.

Där någon för obehörig uppenbarar sådana handlingar, utbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas, eller obehörigen sätter sig i besittning av hemlighet varom nu är sagt, eller, i syfte att gå främmande makt tillhanda, insamlar eller låter insamla ej i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller tager befattning med sådana insamlade uppgifter, då skall vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses vara begånget under försvårande omständigheter.

Vad i — — — straff belagt.

133 §.

Beträdes krigsman — — — på livstid.

Begår någon som ej är krigsman brott som avses i 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19, 20, 21 eller 21 a § av 8 kap. allmänna strafflagen, straffes efter ty i nämnda lag är sagt; dock att i de fall som i 4, 5 och 6 §§ omförmälas till dödsstraff skall dömas, där ej omständigheterna äro mildrande. Förövas brottet av någon som lyder under strafflagen för krigsmakten, vare det, vid straffets bestämmande, ansett såsom försvårande omständighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 127 § SFS 1916: 182 och beträffande 133 § SFS 1921: 289.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 mars 1936.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GEIJER,
ALSÉN.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 31 januari 1936, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen, lag angående indragning av vissa skrifter samt lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av tillförordnade revisionssekreteraren Olof Thulin.

Lagrådet yttrade:

Till grund för de remitterade förslagen ligger ett av kommittén för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet avgivet betänkande. I enlighet med sitt uppdrag hade kommittén till behandling i ett sammanhang upptagit ett flertal skilda spörsmål inom detta ämne, och det huvudsakliga resultatet av dess arbete innefattas i åtskilliga förslag dels av allmän lags natur och dels till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Av dessa förslag utgöra de, som nu efter överarbetning inom justitiedepartementet underställts lagrådets granskning, allenast en mindre del. I sitt anförande vid remissen har emellertid departementschefen gjort uttalanden jämväl om andra i betänkandet behandlade frågor och angivit skälen för den av honom förordade begränsningen av detta lagstiftningsärende. Med anledning härav har lagrådet velat framhålla, att dess granskning icke avsett annat än de fristående lagförslag, vilka nu föreligga till behandling, och att lagrådet således icke härutöver ingått i bedömande av de olika spörsmål, vilka beröras i remissprotokollet.

Lagrådet har funnit de remitterade förslagen föranleda följande uttalanden.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen.

8 kap. 21 a §.

I nära överensstämmelse med kommittéförslaget upptagas i förevarande paragraf stadganden avsedda att komplettera gällande straffbestämmelser angående spioneri. Såsom utredningen ger vid handen, ingår i vissa politiska organisationers program bedrivandet av en systematisk rapportörs- eller informationsverksamhet för införskaffande av uppgifter av skilda slag angående rikets krigsmakt eller rörande andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar. Under det att de lagbestämmelser mot spioneri, som för närvarande finnas i 8 kap. strafflagen, avse allenast skyddande av militära hemligheter, åsyfta nu förevarande stadganden i främsta rummet undertryckande av sådan verksamhet som nyss angivits i vad den riktar sig på insamlande av uppgifter av icke hemlig natur. Härvid göres emellertid en betydelsefull inskränkning, i det att från straffbestämmelsen undantagas i tryck offentligt tillgängliga uppgifter. Lämpligheten av en dylik begränsning av bestämmelsens räckvidd måste ifrågasättas. Det underrättelseväsen varom här är fråga torde visserligen i avsevärd utsträckning basera sig på rapportörernas egna iakttagelser och på upplysningar som erhållas genom personliga förfrågningar. Otivvelaktigt torde emellertid vara — vilket även framhållits i åtskilliga yttranden i ärendet — att härvidlag stor vikt bör tillmätas jämväl notiser i tidningspressen eller eljest i tryck tillgängliga uppgifter, vilka då de sammanställas kunna utgöra ett för spioneriverksamheten ingalunda värdelöst material. Uppmärksammas bör i detta sammanhang att tryckfrihetsförordningens bestämmelser till skydd för militära hemligheter ej äro mer omfattande än att möjligheten att genom förefintliga tryckalster inhämta informationer av ifrågavarande slag måste anses ganska obesuren. Utan medverkan från svenskt håll läser i regel utländsk makt svårligen komma i besittning av dylika slags uppgifter, i varje fall icke i en för ändamålet tjänlig sammanställning. Med hänsyn till det uppsåt, som förutsattes hos gärningsmannen — att tillhandagå främmande makt — och då straffansvar icke skall inträda med mindre fråga är om ett systematiskt insamlande i sådant syfte, torde det ej behöva befaras att straffbestämmelsen, även utan nämnda begränsning, skall komma att drabba alltför vidsträckt. Den av departementschefen omnämnda nya lagstiftningen i Schweiz gör ej någon åtskillnad mellan uppgift som är tillgänglig i tryck och uppgift av annat slag. Av synnerlig vikt är ock, att straffbudet får sådan omfattning att denna verksamhet i varje dess yttring framstår såsom otillbörlig. Lagrådet hemställer fördenskull, att ifrågavarande förbehåll måtte utgå.

Särskilt om denna hemställan bifalles, synes det böra övervägas om ej förevarande stadgande lämpligen bör innehålla en straffskala som öppnar möjlighet att, därest omständigheterna äro synnerligen mildrande, döma till böter. Därvid bör komma under omprövning, huruvida en dylik ändring bör medföra, att bötesstraff upptages jämväl i straffskalan i 8 kap. 23 § strafflagen.

Jämfört med kommittéförslaget företer det remitterade förslaget i förevarande del den olikheten att det utvidgats till att avse även den som, utan att själv hava insamlat eller låtit insamla här åsyftade uppgifter, tager befattning med dylika insamlade uppgifter. Uppenbarligen förutsättes därvid — såsom ock framgår av motiven — för handlingens straffbarhet, liksom beträffande själva insamlandet, att den företagits i syfte att gå främmande makt tillhanda. För att denna stadgandets innebörd må komma till tydligare uttryck i lagtexten synes någon jämkning av ordalagen böra ske.

8 kap. 29 a §.

Enligt förevarande paragraf belägges med straff utspridandet av falska rykten och lögnaktiga uppgifter ej blott när dessa utsagor äro ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, utan även när de, oberoende av sådan fara, kunna påverka den allmänna ordningen eller väcka förakt för de myndigheter och andra handhavare av den offentliga makten, vilka genom detta stadgande skola erhålla ett särskilt straffskydd. Från det nuvarande strafflagssystemets synpunkt måste här anses föreligga ett sammanförande av fall, vilka, ehuru de hava gemensamma kännetecken i fråga om den brottsliga gärningen, dock äro att betrakta såsom skilda slag av brott. Endast till den del stadgandet avser för rikets säkerhet menligt brott har det rätteligen sin plats i 8 kap. strafflagen; i övrigt tillhör det området för 10 kap. I detta fall lär ett sådant tillvägagående, även om man ej vill lägga överdriven vikt vid rent lagtekniska hänsyn, dock medföra olägenheter, vilka ur saklig synpunkt icke kunna lämnas helt obeaktade. Enligt de regler strafflagstolkningen av gammalt följer är brottens fördelning på lagens olika avdelningar med dessas noggrant utformade rubriker av stor betydelse för en riktig uppfattning av enskilda fall. Icke minst torde detta gälla om de sällan tillämpade bestämmelserna i 8 kap. strafflagen. Visserligen inrymmas under detta kapitel stadganden av ganska växlande innehåll, men alla avse de dock förbrytelser, som erhålla sin egenartade prägel av att de innebära förräderi eller fara för rikets yttre säkerhet. I vad det nu föreslagna stadgandet icke behandlar brottslighet av dylikt slag synes dess upptagande i detta främmande sammanhang kunna medföra oklarhet om dess åsyftade innebörd, och detta i all synnerhet som ett sådant stadgandes nära gemenskap med bestämmelser i 10 kap. strafflagen är ägnad att framkalla tveksamhet om anledningen till att det icke där kommit till sitt vederbörliga uttryck. Ävenledes torde den i förslaget enhetligt angivna straffskalan låta de olikartade straffbudens sammanställande på nu tilltänkt sätt framträda såsom mindre lämpligt. I nu-

varande 8 kap. 14 §, som enligt förslaget skall upphävas och ersättas av 29 a §, är straffet bestämt till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader. Enligt 29 a § skall för samtliga därunder inbegripna fall straffet vara fängelse eller böter. Skillnaden är betydlig, och det lär med fog kunna spörjas, om en lagstiftningsåtgärd i nu förevarande syfte bör medföra ett så avsevärt försvagande av det straffhot, som är riktat emot den, vilken under här avsedda förhållanden uppsåtligen medverkar till att sätta rikets säkerhet i fara. Visserligen skulle rättelse härutinnan kunna vinnas genom att i paragrafen införas skilda straffskalor, men även härav föranledes sådan omarbetning, att en uppdelning av bestämmelserna efter deras innehåll i enlighet med vad nu antytts dock framstår såsom den lämpligare utvägen.

Till besvarande uppställer sig här efter frågan om innehållet av den bestämmelse, som i 8 kap. strafflagen skall behandla utspridande av falska rykten och lögnaktiga uppgifter, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet. Kommittén har betecknat det nuvarande stadgandet, 14 §, såsom antikverat, och departementschefen har anslutit sig till uppfattningen att det bör ersättas av ett nytt. Väl är det oförnekligt, att brottsbeskrivningens ordalag numera måste synas ålderdomliga, men därav följer icke att den är till innehållet oklar. Någon tillämpning av stadgandet lär knappast hava förekommit och endast i ett eller annat enstaka fall hava ifrågasatts av åtalsmyndighet. Om detta i viss mån kan hava haft sin orsak i lagrummets stränga förutsättningar för straffskyldighet, kan härutinnan läget näppeligen bliva ett annat genom den föreslagna 29 a §, vilken icke torde innebära någon mer avsevärd saklig nyhet, likasom den ej heller i fråga om brottsbeskrivningens tydlighet kan anses märkbart skilja sig från det nuvarande stadgandet. Vid dessa förhållanden synes anledning att på denna punkt företaga en lagändring i enlighet med förslaget i och för sig icke vara för handen. Tydligt kan det emellertid ej möta hinder att giva stadgandet en lydelse, som närmare sluter sig till nutida språkbruk, särskilt om så skulle anses önskvärdt på grund av att i 10 kap. strafflagen tilläventyrs kommer att upptagas en ny bestämmelse av jämförligt innehåll. Därvid torde straffskalan i 8 kap. 14 § möjligen kunna vidgas till att omfatta även böter. Av skäl som nyss antytts och jämväl av hänsyn till de grunder, efter vilka andra straffskalor i samma kapitel blivit fastställda, lär emellertid en ändring i denna riktning icke böra åtföljas av att från en ny straffskala uteslutes straffarbete.

I vad den föreslagna 29 a § avser skydd för rikets säkerhet och för den allmänna ordningen måste straffbestämmelser anses väl grundade. Förutsättningarna för straffbarhet äro emellertid i vissa avseenden synnerligen stränga. På grund härav är det icke uteslutet, att ett sådant stadgande kan komma att, likasom fallet varit med den nuvarande 8 kap. 14 §, sakna egentlig betydelse i det praktiska rättslivet. Särskilt torde kravet på uppsåt med avseende å allmän spridning av ifrågavarande rykten och uppgifter kunna medföra bevissvårigheter, vilka låta de måhända mest brottslige undgå straff. Då vetenskap skall föreligga om sanningslösheten av dessa rykten och uppgifter samt det tillika förutsättes att de blivit allmänt spridda, kan det

med en tillräckligt vid straffskala näppeligen leda för långt, om straff finge inträda även för den som icke övertygas om mer än att uppsåtligen hava utsatt eller fortspritt sådana rykten eller uppgifter. I synnerhet under vissa omständigheter, såsom allvarlig inre eller yttre oro, torde ett så ansvarslöst uppträdande som det nu antydda kunna vara i hög grad straffvärt, även om gärningsmannen med framgång skulle kunna göra gällande, att han icke med sitt uttalande åsyftat allmän spridning. Härtill kommer, att i orden »rykten» och »uppgifter» tilläventyrs kan inläggas betydelsen av en viss konkretion i fråga om åberopade fakta, och stadgandet lärer då icke erbjuda säkerhet emot ett med lätthet ernått kringgående genom en framställning i allmänna ordalag. För att bestämmelserna icke skola bliva av alltför ringa verkan synes en omarbetning av förslaget i enlighet med vad nu angivits vara påkallad. Godkännes vad lagrådet anfört därom, att bestämmelserna böra uppdelas å 8 och 10 kap. strafflagen, föranledes härav ändring i lagförslagets rubrik och ingress.

Paragrafen innefattar jämväl stadgande om straff för där beskrivet förfarande, som är ägnat att »väcka förakt för offentlig myndighet eller annat organ som äger besluta i offentliga angelägenheter». Vad härmed åsyftas kan ej anses fullt tydligt och än mindre kan med ledning av lagtexten närmare bedömas i vad mån ett sådant stadgande kan träffa några fall, vilka utan att vara annorstädes i strafflagen behandlade äro av obestriddligt straffvärd beskaffenhet. En på osanna rykten och uttalanden stödd agitation, som har till mål att emot »offentlig myndighet» framkalla en stämning svarande emot det starka ordet »förakt», torde i sin framfärd endast sällan kunna undgå att genom faktiska angrepp å en eller flera för viss tjänsteåtgärd eller tjänsteverksamhet ansvariga personer hemfalla under redan nu gällande straffbud. Nära ligger ock antagandet, att en sådan förkunnelse under vissa omständigheter och i allt fall där den framträder i mer hotande form skall finnas innebära den fara för den allmänna ordningen, vilken redan förut i förevarande paragraf angivits såsom grund för ingripande med straff. Att ett särskilt straffskydd skulle vara av nöden för de representativa församlingar och andra, vilka kunna vara hänförliga under den ganska mångtydiga och även eljest mindre tillfredsställande beteckningen »organ som äger besluta i offentliga angelägenheter», kan icke anses vara på övertygande sätt påvisat. Även om utöver vad nu sagts några fall skulle förekomma, i vilka befogad näpst icke kan ske på annan väg än den i förslaget anvisade, lärer dock det praktiska tillämpningsområdet bliva synnerligen begränsat, och stadgandet måste antagas komma att mindre väl ägna sig för att utöva en i huvudsak allenast återhållande eller dämpande verkan. Ej heller bör förbises, att ett sådant stadgande genom sin i vissa hänseenden obestämda innebörd kan — synnerligast i upprörda lägen — inbjuda till försök att åt ett parti, som sitter vid makten, bereda en icke i allo berättigad företrädesställning i den politiska striden, en möjlighet som tydligen är helt främmande för nu föreliggande förslags syfte och grunder. Att olägenheterna härav måste vara betydande

de, ligger i öppen dag. Av dessa skäl har lagrådet funnit sig icke kunna tillstyrka, att i strafflagen upptages ett stadgande av det innehåll, som här senast berörts.

11 kap. 9 a §.

Efter orden synes förevarande paragraf kunna leda till åtal och sakfällande i en omfattning, vilken varken motsvarar vad som efter förhållandena kan vara lämpligt eller står i överensstämmelse med vad som får antagas vara åsyftat. Genom användandet i här förekommande sammanhang av uttrycken »på annat sätt» och »försvåra» lämnar stadgandet ett alltför vidsträckt utrymme för ingripande ej blott i tämligen oväsentliga fall utan även emot förfaranden, vilka näppeligen i deras förbindelse med nutida politiska partiers stridssätt och agitationsverksamhet kunna beläggas med straff. Vål är ej att förutse sådant missförstånd, att under straffbestämmelsen skulle vara att hänföra det fall att någon begagnar en sin privaträttsliga eller å tjänsteställning grundade befogenhet — såsom t. ex. rätt att råda över en byggnad eller ett markområde — för att hindra eller försvåra hållandet av ett möte. Men däremot skulle benägenhet tilläventyrs kunna yppas att under stadgandets tillämpning draga en eller annan åtgärd, varigenom meningsmotståndare med användande av medel, som äro åtminstone i och för sig lovliga, söka och måhända även lyckas att uppnå samma verkan, exempelvis genom förhyrande av tillgängliga möteslokaler och fortskaffningsmedel eller dylikt eller genom att upptaga en större del av platserna i möteslokal, till vilken tillträdet varit fritt o. s. v. Även om ett tillvägagående av nu antytt slag — vilket kan förekomma i ganska olika former — helt visst i mångas ögon ter sig obehörigt, lärer det dock icke lämpligen kunna göras till föremål för straff. Jämväl i betraktande av att här ifrågavarande handlingar skola vara straffbara redan på försöksstadiet synes det vara av vikt, att stadgandet erhåller en ordalydelse som utesluter dess tillämpning å rent bagatellartade företeelser och å sådant uppträdande, vars beivran icke påkallas av allmän känsla för vad i dylika fall är att uppfatta såsom verklig rättskränkning. I detta syfte torde orden »på annat sätt» böra utbytas mot uttryck av mindre svävande innebörd. Orden »eller försvåra» synas böra utgå eller — därest så anses nödvändigt oaktat redan försök att hindra sammankomst skall vara straffbart — ersättas av lämpligt uttryck för störande av sammankomsten, i vilket sistnämnda avseende dock straff bör utsättas endast för fullbordat brott.

16 kap. 15 §.

I denna paragraf hava ändringar föreslagits i två hänseenden av mera väsentlig art, nämligen *dels* såtillvida att allmän åklagare skall äga tala å brott, som i 7, 8, 9 eller 11 § omförmäles, icke blott om ärekränkningen skett mot någon i eller för allmän befattning utan också om ärekränkningen haft avseende å förhållande utom befattningen av beskaffenhet att göra honom

ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver, och *dels* därutinnan att åklagarens åtalsrätt beträffande nämnda brott icke skall vara beroende av att den kränkte vid tiden för ärekränkningen alltjämt innehade befattningen.

En ärekränkning, vilken avser ett förhållande av beskaffenhet att ej omedelbart beröra den kränktes befattning, skall sålunda enligt förslaget kunna, under de närmare angivna förutsättningarna, åtalas av allmän åklagare, och detta oberoende av om den kränkte vid tiden för brottet fortfarande var innehavare av allmän befattning. Ett villkor för åklagarens åtalsrätt skall emellertid enligt departementschefens motivering — även om det knappast med tydlighet framgår av den föreslagna lagtexten — ligga däri, att ärekränkningen avser ett förhållande som hänför sig till tid då den kränkte innehade sådan befattning. Emot en dylik utvidgning av åtalsrätten kan enligt lagrådets uppfattning invändas, att i sådana fall, då en ärekränkning, som ej på något sätt direkt hänför sig till innehavet eller utövningen av den kränktes befattning, därtill äger rum vid en tid då han redan lämnat det allmännas tjänst, statens intresse av ärekränkingsbrottets beivran svårligen kan anses vara så starkt att allmän åklagare bör tilläggas befogenhet att väcka åtal. I all synnerhet synes härvid en så vidsträckt åtalsrätt böra undvikas att den kan utövas utan hänsyn till vad den kränkte själv önskar. Det kan ej tagas för givet att denne under alla förhållanden kommer att såsom en förmån uppskatta åklagarmaktens pliktskyldiga ingripande till skydd för hans ära; ej sällan torde han av enskilda grunder, vilka i detta fall kunna kräva minst samma hänsyn som det offentliga intresset, finna en sådan åtgärd för sig oläglig eller motbjudande.

I viss mån annorlunda ter sig saken då ärekränkning sker mot någon som alltjämt utövar allmän befattning. Även om i sådan händelse ärekränkningen ej direkt har avseende å befattningen, kan det icke förnekas att här föreligger ett i jämförelse med de nyss berörda fallen mera framträdande allmänt intresse av brottets beivran. Mot statsintresset måste emellertid även i detta fall vägas de skäl som ur den enskildes synpunkt kunna anföras till stöd för att åtal ej bör ske utan hans uttryckliga begivande. Det kan måhända vara tvivelaktigt åt vilketera intresset företräde bör givas. Men vare sig man vill stanna för att medgiva allmän åklagare en ovillkorlig åtalsbefogenhet eller det finnes riktigare att ställa denna befogenhet i beroende av angivelse från den kränktes sida, kunna vissa svårigheter icke undvikas. Dessa kunna icke heller anses bemästrade i det remitterade förslaget. På de lagbestämmelser som behandla åtalsrätten måste ställas det anspråket, att de med klara och säkra gränser utmärka området för allmän åklagares befogenhet. Eljest uppkommer lätt nog villrådighet hos de myndigheter, som skola handhava åtalsrätten eller övervaka dess utövning, och då ett av åklagare väckt åtal får den utgång, att hans behörighet underkännes av domstol, har den gagnlösa rättegången medfört onyttig möda och förspillda kostnader. Denna fordran på tydlighet kan näppeligen anses tillbörligen uppfylld genom föreskriften att allmän åklagare skall äga tala å ärekränkning som avser förhål-

lande utom befattningen av beskaffenhet att göra befattningshavaren ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver. Med detta stadgande torde icke — ehuru ordalagen tilläventyrs skulle kunna medföra någon missuppfattning — åsyftas att inskränka åklagarens behörighet till sådana fall då ärekränkningen avsett något som, därest det vore bevisat, skulle jämlikt lag kunna föranleda förlust av befattningen. Frågan huruvida en befattningshavare skall enligt lag anses hava förverkat befattningen kräver oftast ett bedömande av så diskretionär natur att den synes föga lämpligt att här tjäna såsom gränsbestämning. Snarare torde det hava ansetts lämpligt att med denna allmänt hållna bestämmelse överlämna åt åklagare och domstol att efter tämligen fritt skön pröva frågan om behörigheten av allmänt åtal i särskilda fall. Det synes emellertid klart att en lagregel sådan som den föreslagna lämnar ett alltför vidsträckt spelrum för skiftande uppfattningar och omdömen för att den med fördel skall kunna ligga till grund för ett så viktigt avgörande.

Av nu anförda skäl har lagrådet funnit sig icke kunna tillstyrka införande av åtalsbefogenhet för allmän åklagare i fall då ärekränkning ej skett för allmän befattning.

Vad därefter angår den föreslagna utvidgningen av allmän åklagares befo- genhet till att omfatta även sådana fall då den, som ärekränkes för allmän befattning, vid tiden för ärekränkningen redan lämnat befattningen, synes en sådan lagändring, särskilt för vissa fall, välgrundad. Ärekränkes en ämbetsman t. ex. omedelbart efter vunnen befordran med beskyllning för brott i den förra befattningen, är det ur allmän synpunkt icke mindre angeläget att åklagare må kunna inskrida än då den kränkte kvarstår i den befattning varå ärekränkningen hade avseende. Lika påtagligt är tydligen icke det offentliga intresset då den kränkte vid tiden för ärekränkningen hade lämnat det allmännas tjänst, måhända för längre tid sedan. Men tillräckliga skäl torde dock knappast föreligga för att här göra en åtskillnad, vilken annars kunde tänkas komma till uttryck därigenom att allmän åklagare i de senare fallen tillades åtalsrätt blott efter angivelse. Emot stadgandets avfattning må emellertid anmärkas, att därunder ej med full tydlighet inbegripes jämväl skyldighet, ehuru sådan torde få anses åsyftad, för allmän åklagare att åtala i fall då den kränkte ej längre innehade befattningen. Någon jämkning av ordalagen synes därför önskvärd.

Förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter.

En av de allvarligaste yttringarna av den statsfientliga verksamheten är den, som inriktar sig på att upplösa disciplinen inom krigsmakten. Av de nu förordade åtgärderna mot nämnda verksamhet intager därför förevarande lagförslag så till vida en framträdande plats som det omedelbart åsyftar ett stävande av den disciplinupplösande propagandan inom försvaret. Förslaget avser att i fråga om rätt till indragning vid trupp eller å flottans fartyg av skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden, i allt väsentligt med

tryckt skrift likställa skrift, som på annat sätt än genom tryck mångfaldigats. De härutinnan föreslagna bestämmelserna äro avfattade i nära överensstämmelse med motsvarande regler i tryckfrihetsförordningen och föranleda i detta avseende icke någon anmärkning från lagrådets sida. Möjligen kan dock ifrågasättas, huruvida tillräckliga skäl föreligga att, ehuru tryckfrihetskommitterade skola taga befattning även med de icke tryckta skrifterna, lämna frågan om dylika skrifers indragning utanför tryckfrihetsombudens kompetensområde.

Den av kommittén förebragta utredningen ger emellertid otvetydigt vid handen, att de hittills gällande bestämmelserna om indragning av skrifter med den avfattning de på sin tid erhållit icke täcka behovet av skydd mot den försvarsfientliga propagandan sådan den nu framträder. Mot bestämmelserna har framför allt anmärkts, att indragningsrätten med därtill knuten straffbestämmelse är begränsad till att gälla allenast vid trupp eller å flottans fartyg samt att straff är stadgat endast för spridande av skrift som, utspridaren veterligt, är indragen. Såsom särskilt stötande har det framstått, att i viss mån under lagens hägn uppenbart disciplinupplösande skrifter kunna, ehuru de äro föremål för indragning, obehindrat och ostraffat utdelas bland krigsfolk i närheten av militära förlägningsplatser eller bland värnpliktiga vid inskrivnings- och mönstringsförrättningar. Om angelägenheten att avhjälpa de sålunda föreliggande bristerna i den nuvarande lagstiftningen har ock inom kommittén rått nära nog fullständig enighet. Därvid har framhållits, att det måste verka nedbrytande på disciplinen och dessutom nedsättande på respekten för lag och myndighet att de överordnades strävanden systematiskt och med framgång kunna trotsas i skydd av lagens egna bestämmelser, samt att staten måste anses skyldig att giva de militära myndigheterna sådana hjälpmedel i händerna för kampen mot disciplinupplösande krafter, att myndigheterna icke komma att framstå såsom vanmäktiga. I det av kommittén framlagda lagförslaget — som skulle ersätta tryckfrihetsförordningens bestämmelser i ämnet — har jämsides med nuvarande straffbestämmelse upptagits ett stadgande om straff för den, som vid trupp eller å flottans fartyg eller eljest bland krigsfolk eller bland värnpliktiga, vilka ej äro krigsmän men äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, utsprider eller låter utsprida för dylik spridning uppenbarligen avsedd skrift av angivet innehåll, under förutsättning att han avvetat eller haft skälig anledning antaga, att skriften hade sådant innehåll. Har anmälan gjorts för utverkande av förordnande om indragning och meddelas ej sådant förordnande eller blir förordnandet ej bestående, skall enligt kommittéförslaget frågan om ansvar vara förfallen. En utvidgning av straffbestämmelserna i denna riktning har departementschefen avvisat och såsom skäl härför i huvudsak åberopat, att straff därigenom skulle kunna drabba den, som givit spridning åt en skrift vilken ej varit föremål för indragning eller kvarstad och ej heller i vanlig ordning under tryckfrihetsprocess förklarats brottslig, att en disciplinupplösande skrift, som kunde fritt spridas bland civilbefolkningen, alltså skulle bliva betraktad såsom brottslig,

om den komme i händerna på militärpersonal, oavsett att skriften ej varit föremål för indragning, samt att om i skriften ansåges förekomma t. ex. uppmaning till brott, densamma brottslighet skulle komma att bedömas dels genom juryförfarande för att den spritts bland civila och dels enligt vanliga rättegångsregler för att den spritts bland militärer. Denna kritik vänder sig emot den föreslagna utvidgningen såvitt den innebär, att indragning icke skall utgöra villkor för att ådöma straff för skriftens spridande. Däremot synes den ej avse de fall, då skriften göres till föremål för indragning. Även enligt gällande regler kan skrift, vars spridning inom trupp eller å flottans fartyg är till följd av indragning förbjuden, obehindrat få spridas bland civila; straff för spridningen av densamma inom trupp eller å fartyg ådömes enligt vanliga rättegångsregler — visserligen utan prövning från domstolens sida av skriftens straffbarhet — under det att frågan om samma skrifts brottslighet bedömes i tryckfrihetsprocess och således av jury; spridningen kan slutligen ådraga vederbörande straff, ändå att skriften förklarats icke brottslig och ej ens bort bliva föremål för indragning. Någon olägenhet härav har veterligen icke försports, och grunden härtill ligger uppenbarligen däri, att indragningsförfarandet visat sig erbjuda ur tryckfrihetssynpunkt fullgoda garantier. Departementschefens kritik synes därför närmast böra leda till ett övervägande, huruvida för tillgodoseende av det obestriddliga behovet av ökade möjligheter för undertryckande av den försvarsfientliga propagandan hinder möter att vidga tillämpningsområdet för indragningsrätten och att, i huvudsaklig anslutning till vad kommittén i övrigt föreslagit, så utforma straffbestämmelsen att straff ej i något fall inträder med mindre indragning skett.

Indragningsrättens begränsning till att gälla allenast vid trupp eller å fartyg är uppenbarligen förestavad av önskan att klart och bestämt avgränsa den direkt på förstörande av disciplinen riktade propagandan från det tillåtliga utövändet av yttrandefrihet i allmänhet. Även med ett strängt fasthållande av en sådan utgångspunkt synes det lagrådet vara väl försvarligt, att rätten till indragning av skrifter, varom här är fråga, utsträcker att omfatta åtminstone det fall, att någon påträffas med att utdela sådana skrifter bland krigsfolk eller bland värnpliktiga, vilka ej äro krigsmän men äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen. Att genom en dylik utsträckning tryckfriheten icke skulle lida något obehörigt intrång synes klart. Indragning skulle alltjämt endast kunna ske, då spridningen direkt toge sikte på att nå militärpersonal och ägde rum under sådana förhållanden, att den måste betecknas såsom uppenbart förkastlig. Garanti mot att skrift av annat innehåll än disciplinupplösande kunde träffas av den ifrågasatta åtgärden skulle fortfarande ligga däri att prövningen ankomme å tryckfrihetskommittén. Förordnande om indragning skulle liksom eljest tillkomma tryckfrihetsombuden eller på stället varande högste militäre befälhavaren.

Vad härefter angår frågan om straffbestämmelsens utformning, har gällande förutsättning för utspridarens straffbarhet — vetskap om indragnings-

beslutet — av motiven att döma sin grund däri att utspridandet ansetts skola ske under vissa yttre, för utspridaren kända omständigheter, vilka måste låta honom inse, att hans förfarande står i strid med rättsordningen, även om han är okunnig om skriftens innehåll. En dylik insikt torde emellertid få anses förefinnas hos utspridaren, även om han icke känner till indragningsbeslutet men i stället är underkunnig om skriftens innehåll. Överhuvud taget synes man, såsom kommittén framhållit, vara berättigad utgå från att den som sprider skrifter av här ifrågavarande slag till krigsfolk eller samlade värnpliktiga måste antagas vara väl medveten om att han deltagar i en olovlig trafik, vilken utsätter honom för risken av straff, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda. Att skrifts innehåll skulle i visst avseende komma att bli föremål för domstols bedömning eller att straffskyldighet skulle komma att gälla för spridning som äger rum innan formligt beslut om indragning fattats synes icke böra väcka betänklighet, blott det fasthålls att villkor för straff är att ett indragningsbeslut, som prövats skola bestå, föreligger. Någon djupare principiell skillnad kan nämligen i förevarande hänseende näppeligen anses råda mellan å ena sidan ett överträdande av ett meddelat förordnande om indragning med därtill knutet förbud mot skriftens spridning och å andra sidan ett handlande i strid med den allmänna grundsats, varå varje förordnande om indragning måste vila.

Lagrådet får alltså hemställa, att förevarande lagförslag omarbetas i huvudsaklig överensstämmelse med vad nu anförts. Vid bifall härtill påkallas motsvarande ändringar i § 4 tryckfrihetsförordningen.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Därest vad lagrådet anført vid 8 kap. 21 a § strafflagen och vid förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter vinner beaktande, torde detta böra föranleda jämkningar i 72 och 127 §§.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, lagrådets den 27 mars 1936 avgivna utlåtande över de den 31 januari 1936 till lagrådet remitterade förslagen till lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen, lag angående indragning av vissa skrifter samt lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Vad först angår det remitterade *förslaget till lag om ändring i vissa delar av 8, 11 och 16 kap. strafflagen* har lagrådet beträffande det till komplettering av gällande straffbestämmelser angående spioneri föreslagna stadgandet, 8 kap. 21 a §, ifrågasatt lämpligheten av det därin gjorda undantaget rörande insamlande av i tryck offentligt tillgängliga uppgifter samt hemställt att förbehållet härom måtte utgå. Jag har visserligen icke förbiset att även insamlande av i tryck offentligt tillgängliga uppgifter kan ske i brottsligt syfte. Emellertid synes risk föreligga att en utsträckning av straffbestämmelserna till att avse även insamlande av dylika uppgifter skulle komma att träffa även förehavanden som knappast böra drabbas av straff. Det torde ock kunna förutsättas att en verksamhet av det slag som den nya bestämmelsen vill träffa ej är begränsad till insamlandet av i tryck offentligt tillgängliga uppgifter, varför det beträffande sådana uppgifter gjorda undantaget icke nämnvärt torde komma att förminska stadgandets effektivitet. Övervägande skäl synas därför tala för att bibehålla den ifrågavarande, av kommittén föreslagna inskränkningen. Såsom lagrådet ifrågasatt torde i straffskalan böra införas böter för det fall att omständigheterna äro synnerligen mildrande. I samband härmed torde, såsom i det följande kommer att närmare beröras, viss jämkning böra verkställas av straffskalan i 8 kap. 23 §.

I det remitterade förslaget upptages i 8 kap. såsom 29 a § en bestämmelse om straff för den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uppgifter, ägnade att framkalla fara för rikets säker-

het eller den allmänna ordningen eller att väcka förakt för offentlig myndighet eller annat organ som äger besluta i offentliga angelägenheter. Med avseende å denna bestämmelse har lagrådet gjort vissa erinringar.

Sålunda har lagrådet icke funnit sig kunna tillstyrka bestämmelsen i vad den avser att straffbelägga spridande av rykten eller uppgifter som äro ägnade att väcka förakt för offentlig myndighet eller sådant organ som nyss nämnts. Vad lagrådet till stöd härför anfört har emellertid icke föranlett mig att frångå den ståndpunkt som härutinnan intagits i det remitterade förslaget. Särskilt vid det förhållandet att gällande rätt i regel straffbelägger allenast ärekränkning mot enskild person lärer bestämmelsen kunna erhålla praktisk betydelse för beivrandet icke blott av vissa yttringar av disciplinupplösande agitation inom försvarsväsendet utan även av sådan propaganda som avser att undergräva förtroendet och aktningen för civila myndigheter m. fl.

Mot bestämmelsen i 8 kap. 29 a § har lagrådet vidare anmärkt, att däri sammanförts fall som äro att betrakta såsom skilda slag av brott samt att stadgandet endast till den del det avser för rikets säkerhet menligt brott rätteligen har sin plats i 8 kap., medan det i övrigt tillhör området för 10 kap. Lagrådet har därför förordat en uppdelning av paragrafen på dessa båda kapitel. Därvid synes lagrådets mening vara att nuvarande 8 kap. 14 § bibehålles men med en lydelse som närmare ansluter sig till den nya bestämmelse av jämförligt innehåll som borde upptagas i 10 kap. Straffskalan kunde möjligen vidgas till att omfatta även böter, och straffarbete borde ej uteslutas därur. Dessa lagrådets erinringar anser jag böra iakttagas. På grund härav bör den bestämmelse som enligt förslaget upptages i 8 kap. 29 a § uppdelas på 8 och 10 kap. sålunda, att bestämmelsen i vad den avser för rikets säkerhet menliga förfaranden ersätter nuvarande 8 kap. 14 § samt att bestämmelsen i övrigt upptages såsom en ny 14 a § i 10 kap. Beträffande straffet bör i 8 kap. 14 § upptagas en straffskala innefattande straffarbete i högst två år och fängelse samt vid synnerligen mildrande omständigheter böter, under det att i den nya bestämmelsen i 10 kap. bör upptagas en straffskala innefattande fängelse och böter.

Vidare har lagrådet med avseende å det föreslagna stadgandet i 8 kap. 29 a § gjort gällande, att detta kunde befaras bliva av för ringa verkan om för straffbarhet krävdes uppsåt att giva ryktena eller uppgifterna allmän spridning. Straff borde därför inträda även för den som icke övertygades om mer än att uppsåtligen hava utsatt eller fortspritt sådana rykten och uppgifter. Detta skulle enligt lagrådets förmenande näppeligen föra för långt, då vetskap skulle föreligga om sanningslösheten av ryktena och uppgifterna samt det tillika förutsattes att dessa blivit allmänt spridda. Emellertid kan jag icke dela de av lagrådet uttalade farhågorna för att stadgandet med den föreslagna lydelsen icke skulle bliva tillräckligt effektivt. Mot den av lagrådet intagna ståndpunkten — enligt vilken straff skulle kunna inträda även i sådana fall då gärningsmannen icke räknat med att ryktena eller uppgifterna skulle få allmän spridning — synes med fog kunna in-

vändas att den är ägnad att leda till straffrättsliga ingripanden även i sådana fall där detta ej är påkallat. Lagrådets uttalanden på denna punkt ha sålunda icke synts mig innefatta tillräckliga skäl att i nu ifrågavarande hänseende avvika från förslaget.

Lagrådet har slutligen anmärkt att det föreslagna stadgandet i 8 kap. 29 a § på grund av sin avfattning icke erbjöde säkerhet mot kringgående genom framställningar i allmännare ordalag. Med iakttagande av denna anmärkning synes i de båda nya lagrummen böra insättas uttrycket 'lögnaktiga uttalanden' i stället för det i förslaget upptagna uttrycket 'lögnaktiga uppgifter'.

Då det nya stadgandet i 8 kap. 14 § skall avse endast brott som rikta sig mot rikets säkerhet, torde hinder ej föreligga att låta bestämmelsen i 8 kap. 23 § rörande straff för underlåtenhet att uppenbara å färde varande brott mot rikets säkerhet bliva tillämplig på stadgandet. I anslutning till en av lagrådet i yttrandet beträffande 8 kap. 21 a § gjord erinran torde emellertid straffskalan i 23 § böra undergå den jämkning, att då å huvudbrottet efter lag kan följa böter, sådant straff ock må ådömas för underlåtenhet att upptäcka brottet.

Vad lagrådet erinrat i fråga om den föreslagna bestämmelsen i 11 kap. 9 a § om straff för den som genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt söker hindra eller försvåra hållandet av allmän sammankomst synes böra föranleda vissa jämkningar i paragrafen. Sålunda torde uttrycket 'genom våld å person eller egendom, genom oljud eller på annat sätt' böra ersättas med uttrycket 'genom våld å person eller egendom, genom oljud eller oväsande eller på annat förargelseväckande sätt' samt orden 'eller försvåra' uteslutas och ersättas med en bestämmelse som avser störande av sammankomst på nyss angivet sätt.

Beträffande den föreslagna ändringen i 16 kap. 15 § har lagrådet icke haft något att erinra mot utsträckning av allmän åklagares åtalsbefogenhet vid ärekränkning för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning även till det fall att befattningshavaren icke längre innehar befattningen. Där emot har lagrådet funnit sig icke kunna tillstyrka allmänt åtal vid ärekränkning mot dylik befattningshavare, då ärekränkningen ej skett för allmän befattning men avsett förhållande utom befattningen av beskaffenhet att göra den kränkte ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver. Lagrådet har ansett en sådan lagbestämmelse lämna ett alltför vidsträckt spelrum för skiftande uppfattningar och omdömen för att den med fördel skall kunna ligga till grund för avgörande av frågan huruvida åtalsrätt föreligger eller icke. Att en på angivet sätt utsträckt åtalsbefogenhet i tillämpningen kan vara förenad med vissa svårigheter lärers, såsom jämväl framgår av vad jag anfört vid remissen till lagrådet, icke kunna bestridas. Dessa svårigheter torde emellertid näppeligen vara av den art att de böra utgöra hinder för en i och för sig önskvärd utsträckning av allmän åklagares befogenhet i nämnda hänseende. I anledning av lagrådets anmärkning lär dock den ändring böra göras i förslaget att ärekränkning som avser för-

hållande utom befattningen bör få åtalas av allmän åklagare endast i sådana fall då ärekränkningen skett medan befattningshavaren innehade befattningen.

I rubriken och ingressen till förevarande lagförslag bör företagas av de nu berörda ändringarna påkallad jämkning, varjämte i 8 kap. 21 a § och 16 kap. 15 § böra vidtagas vissa ändringar av redaktionell natur.

Lagrådet har icke framställt någon anmärkning mot avfattningen av *förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter*, vilket avser att i fråga om indragning vid trupp eller å flottans fartyg av skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden, i allt väsentligt med tryckt skrift likställa skrift som på annat sätt än genom tryck mångfaldigats. Däremot har lagrådet i sitt yttrande över förslaget uttalat sig till förmån för bestämmelser som vidga möjligheterna att ingripa mot disciplinupplösande skrifter överhuvud taget. Lagrådet anför att den av kommittén verkställda utredningen otvetydigt ger vid handen att de hittills gällande bestämmelserna om indragning av skrifter icke täcka behovet av skydd mot den försvarsfientliga propagandan. Såsom särskilt stötande framhålles, att uppenbart disciplinupplösande skrifter kunna, ehuru de äro föremål för indragning, obehindrat och ostraffat utdelas bland krigsfolk i närheten av militära förläggningsplatser eller bland värnpliktiga vid inskrivnings- och mönstringsförrättningar. Lagrådet anser det vara väl försvarligt att rätten till indragning utsträcker att omfatta åtminstone det fall att någon påträffas med att utdela sådana skrifter varom här är fråga bland krigsfolk eller bland värnpliktiga vilka ej äro krigsmän men äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen. Vad angår straffbestämmelserna för spridande av indragningsbara skrifter anser lagrådet dessa bestämmelser ej uteslutande böra vara knutna till vetskap om ett meddelat indragningsbeslut. Insikt hos en utspridare om att hans förfarande stode i strid mot rättsordningen torde få anses förefinnas hos utspridaren även om han icke kände till indragningsbeslutet men i stället vore underkunnig om skriftens innehåll. Överhuvud taget syntes man vara berättigad utgå från att den som sprede skrifter av här ifrågavarande slag till krigsfolk eller samlade värnpliktiga måste antagas vara väl medveten om att han deltog i en olovlig trafik, vilken utsatte honom för risken av straff, där ej särskilda omständigheter till annat föranledde. Bestämmelserna borde därför i stället utformas i huvudsaklig anslutning till vad kommittén föreslagit, dock att såsom villkor för straff borde uppställas att ett indragningsbeslut, som prövats skola bestå, förelåge.

Såsom jag vid remissen till lagrådet framhållit torde genom den föreslagna lagen angående indragning av vissa skrifter ett av de viktigaste önskemålen med kommitténs förslag i nu ifrågavarande avseende bliva tillgodosett. I fråga om den disciplinupplösande propaganda som sker genom spridning av skrifter torde även vissa av de andra bestämmelser, som jag nu föreslagit eller ämnar föreslå i samband med ändringar i tryckfrihetsförordningen, lämna möjlighet till effektivare ingripande än hittills kunnat ske. De skärpningar av bestämmelserna till förhindrande av spridning av disciplinupplö-

sande skrifter, som lagrådet ansett sig böra förordade, avse, såsom nyss anförts, dels bestämmelserna om indragning av dylika skrifter och dels stadgandena om straff för spridande av sådana. Att i dessa avseenden vissa brister även efter genomförande av de utav mig föreslagna lagändringarna alltjämt skulle föreligga torde visserligen ej kunna bestridas. Såsom framgår av vad jag vid remissen till lagrådet anført har jag emellertid icke ansett dessa brister vara av den art att ytterligare lagstiftningsåtgärder böra ifrågakomma, särskilt som de skulle beröra ett ömtåligt i grundlag reglerat område. Den utvidgning av indragningsbestämmelserna som lagrådet ifrågasatt synes med hänsyn till den i praxis antagna vidsträckta tolkningen av därutinnan gällande bestämmelser näppeligen vara påkallad av något större praktiskt behov. Jag har tidigare framhållit att de nya straffbestämmelser för spridning av dylika skrifter som kommittén föreslagit enligt min mening äro behäftade med principiella betänkligheter. Även med de modifikationer däri som lagrådet förordat läser mot desamma kunna anmärkas att de skulle medföra svårigheter vid tillämpningen och vara ägnade att lätt leda till ingripanden som ur tryckfrihetens synpunkt äro mindre önskvärda. Då härtill kommer att den disciplinupplösande propaganda bland krigsfolk som bedrives genom spridning av skrifter av nu avsett slag på senare tid läser hava avtagit, har jag funnit övertvägande skäl tala för att ytterligare lagstiftningsåtgärder å ifrågavarande område utöver de nu föreslagna icke böra för det närvarande vidtagas.

Vad slutligen beträffar *förslaget till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten* har däri endast vidtagits en formell jämkning i 127 § föranledd av en motsvarande ändring i 8 kap. 21 a § strafflagen.»

Föredraganden hemställer härefter — under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen läser kunna avlåtas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända — att Kungl. Maj:t måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreslå riksdagen att antaga ifrågavarande förslag till *lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen, lag angående indragning av vissa skrifter och lag om ändring av vissa delar av strafflagen för krigsmakten*, det förstnämnda och det sistnämnda förslaget med de ändringar som förut angivits.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Ragnar Kihlgren.